

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
LsN Janne Kanerva

VN/34181/2022
OM077:00/2022

28.2.2023

ASERIKOKSIA KOSKEVIEN RANGAISTUSSÄÄNNÖSTEN TARKASTELU

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Aserikoksia koskevat rangaistussäännökset	5
2.1 Yleistä.....	5
2.2 Ampuma-aserikoksia koskevat rangaistussäännökset	6
2.3 Vaaralliset esineet sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet	10
3 Muita merkityksellisiä rikoslain säännöksiä	12
3.1 Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen	12
3.2 Järjestäytynttä rikollisryhmää koskeva koventamisperuste	14
3.3 Eräät valmistelurikokset.....	14
3.4 Aseisiin liittyvät muut rangaistussäännökset.....	15
3.5 Rikoksen yritys	15
4 Lakialoite ja kirjallinen kysymys	17
4.1 Lakialoite LA 105/2020 vp.....	17
4.2 Kirjallinen kysymys KK 635/2021 vp	17
5 Käytäntöön liittyviä tietoja	19
5.1 Tilastotietoja käräjäoikeuksissa tuomituista rangaistuksista	19
5.2 Eräitä ylempien asteiden tuomioistuinratkaisuja	20
5.3 Ampuma- ja teräaseet järjestäytyneiden rikollisryhmien ja katujengien toiminnassa	23
6 Tietoja eräiden valtioiden lainsäädännöstä	25
6.1 Ruotsi	25
6.2 Norja	26
6.3 Saksa (ampuma-aseet).....	27
7 Rangaistussäännösten ja -asteikkojen säätämisessä ja muuttamisessa huomioon otettavia seikkoja	28
7.1 Rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet	28
7.2 Rangaistusasteikot	29
7.3 Kansainvälisen vertailun merkitys	30
8 Aserikoksia koskevien rangaistussäännösten tarkastelu jatkotoimista päättämistä varten	31
8.1 Aserikosten tunnusmerkistöt.....	31
8.1.1 Ampuma-aserikos.....	31
8.1.2 Törkeä ampuma-aserikos ja vakavat ampuma-aserikoksiin liittyvät teot.....	32
8.1.3 Lievä ampuma-aserikos.....	34
8.1.4 Vaaralliset esineet sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet.....	34
8.1.5 Ampumaratarikos.....	35

8.2 Rangaistuskäytäntö, rangaistuksen määrääminen ja rangaistusasteikot.....	35
9 Johtopäätökset	38

1 Johdanto

Muistion laatiminen liittyy aserikoksia koskevien rangaistussäännösten tarkastelua koskevaan hankkeeseen, jonka toimikausi alkoi 19.12.2022. Hankkeen tavoitteiden ja tuotosten mukaan laaditaan 28.2.2023 mennessä muistio aserikoksia koskevien rikoslain (39/1889) 41 luvun säännösten nykytilanteesta sekä siihen liittyen mahdollisesta jatkotoimenpiteiden tarpeesta ja toteuttamistavasta. Erityisesti tulee tarkastella ampuma-aseiden hallussapidon kytkentää järjestäytyneeseen rikollisuuteen koskevia kysymyksiä. Muistion tietojen ja johtopäätösten perusteella päätetään mahdollisista jatkotoimista.

Hankkeen käynnistämisen taustatiedoissa todetaan, että aserikoksia koskevat säännökset eivät ole olleet vuoden 1997 jälkeen laajemman kokonaisarviointin kohteena. Rikosoikeuden näkökulmasta aseisiin ja niiden hallussapitoon liittyy varteen otettava henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten riski, kun kysymys on luvattomista ja mahdollisesti rikolliseen käyttöön päätyvistä aseista. Hankkeen taustatietojen mukaan tämä liittyy erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden muodostamaan uhkaan.

Viime aikoina aserikollisuudesta ja erityisesti luvattomien ampuma-aseiden hallussapitorikoksista on käyty yhteiskunnallista keskustelua liittyen järjestäytyneisiin rikollisryhmiin ja lähinnä teräaseisiin liittyen myös ns. nuorten katujengeihin, joissa saattaa olla järjestäytyneiden rikollisryhmien piirteitä. Tähän keskusteluun ovat liittyneet osana näkemykset tarpeesta koventaa aserikosten rangaistuksia erityisesti koskien ampuma-aseiden hallussapitoa.

Lakialoitteessa LA 105/2020 vp (Pihla Keto-Huovinen / kok ym.) on ehdotettu törkeän ampuma-aserikoksen kvalifiointiperusteeksi se, että ampuma-aselain vastaisesti pidetään luvattonta ampumaasetta hallussa yleisellä paikalla, yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa tai tilassa, johon yleisöllä on pääsy. Sisäministeri Krista Mikkosen vastattavana on ollut kirjallinen kysymys KK 635/2021 vp (Eveliina Heinäluoma / sd ym.), jossa kysyttiin muun ohessa sitä, aikooko hallitus ryhtyä toimenpiteisiin laittomien aseiden hallussapidosta säädettyjen sanktioiden koventamiseksi.

2 Aserikoksia koskevat rangaistussäännökset

2.1 Yleistä

Aserikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat rikoslain 41 luvussa. Luvun kolmessa ensimmäisessä pykälässä säädetään rangaistaviksi ampuma-aseita koskevat rikokset (ampuma-aserikos, törkeä ampuma-aserikos ja lievä ampuma-aserikos). Niiden rangaistavuudella on kiinteä yhteys ampumase-lain (1/1998) säännöksiin, koska luvun 1 §:n mukaisen perustekomuotoisen ampuma-aserikoksen te- kotapojen rangaistavuuden edellytyksenä sen pykälän 1 momentin mukaan on, että teko on tehty ampuma-aselain vastaisesti.

Rikoslain 41 luvun 4–7 §:ssä ovat vaarallisia esineitä ja toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä ja aineita koskevat säännökset (vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkominen, vaarallisen esi- neen hallussapito, toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen luovuttaminen alaikäiselle). Niillä puolestaan on kiinteä yh- teys järjestyslain (612/2003) säännöksiin, koska mainituissa pykälissä säädetään rangaistaviksi tietty- jen järjestyslain pykälien vastainen menettely.

Rikoslain 41 luvun 7 a §:ssä säädetään lisäksi rangaistavaksi ampumaratarikos, joka liittyy ilman lupaa tai ilmoitusta tapahtuviin ampumaratalain (763/2015) tiettyjen säännösten vastaisiin tekoihin. Luvun 8 §:n mukaan rikesakosta ainoana rangaistuksena vähäisestä toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta ja vähäisestä toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen luovut- tamisesta alaikäiselle säädetään rikesakkorikkomuksista annetussa laissa (986/2016).

Aserikokset ovat puhtaita tekoricoksia. Rangaistavaksi on säädetty esimerkiksi pelkkä ase- en hallussa- pito ilman siitä aiheutuva haitallista seurausta tai edes seurauksen syntymisen vaaraa. Aseita voi- daan käyttää henkirikosten ja muiden väkivaltarikosten tekovälineinä. Rikoslain 41 luvun rangaistus- säännösten suojeluobjekteina ovat näin ollen muiden ohessa ihmisten henki ja terveys. Myös henki- löiden vapautta voidaan loukata esimerkiksi aseella uhkaamalla. Väkivallan käyttöön soveltuvien väli- neiden hallussapito yleisellä paikalla on myös omiaan herättämään turvattomuuden tunnetta.

Ampuma-aserikoksia koskevia säännöksiä uudistettiin vuonna 1997 ampuma-aselain säätämisen yh- teydessä. Säännökset sijoitettiin uuden lain 9 lukuun. Esimerkiksi ampuma-aseen luvaton hallussa- pito oli rangaistavaa jo aikaisemman lainsäädännön perusteella. Tuolloin säädettiin uutena rikoksena rangaistavaksi törkeä ampuma-aserikos. Lievin ampuma-aseita koskeva rikos oli nimikkeeltään am- puma-aserikkomus. Kolmen ampuma-aseita koskevan rikoksen rangaistusasteikoiksi tulivat tuolloin samat asteikot kuin ovat nytkin rikoslain 41 luvussa.

Rikoslain uudistamiseen liittyvän keskittämisperiaatteen mukaisesti aserikoksia koskevat vankeusuh- kaiset rangaistussäännökset siirrettiin rikoslain 41 lukuun vuonna 2007. Muita kuin ampuma-aseri- koksia koskevat luvun säännökset siirrettiin järjestyslaista. Rangaistussäännöksiin ei tuolloin tehty

sisällöllisiä muutoksia, myös säännösten rangaistusasteikot säilyivät entisellään. Lievän ampuma-aserikoksen säätäminen rangaistavaksi korvasi ampuma-aselain 103 §:n 1 momentin mukaisen ampuma-aserikkomuksen.

Rikoslain 41 luvun 1 §:n ampuma-aserikosta koskevia säännöksiä on muutettu vuoden 2007 jälkeen lisäämällä 1 momenttiin eräitä ampuma-aselakisidonnaisia tekotapoja. Sen pykälän 2 momentissa on lisäksi säädetty rangaistaviksi eräisiin kansainvälisiin velvoitteisiin perustuvia tekotapoja. Törkeää ampuma-aserikosta koskevaa rangaistussäännöstä on muutettu viimeisen 25 vuoden aikana ainoastaan siten, että sen soveltamisalaan on lisätty tehokkaat ilma-aseet. Lievää ampuma-aserikosta koskevaa säännöstä ei ole muutettu vuoden 2007 jälkeen. Sama koskee myös vaarallisia esineitä sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä ja aineita koskevia rikoslain 41 luvun 4–7 §:n rangaistussäännöksiä.

2.2 Ampuma-aserikoksia koskevat rangaistussäännökset

Rikoslain 41 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi ampuma-aserikos seuraavasti:

1 §

Ampuma-aserikos

Joka ampuma-aselain (1/1998) vastaisesti

- 1) siirtää tai tuo Suomeen, siirtää Suomesta, kaupallisessa tarkoituksessa vie, kauttakuljettaa tai valmistaa taikka pitää kaupan, hankkii, pitää hallussaan tai luovuttaa ampuma-aseen, aseosan, patruunoita, erityisen vaarallisia ammuksia, ohjus- tai raketinheitinjärjestelmän, kaasusumuttimen taikka tehokkaan ilma-aseen,
- 2) kaupallisessa tarkoituksessa korjaa ampuma-aseen, aseosan, ohjus- tai raketinheitinjärjestelmän, kaasusumuttimen taikka tehokkaan ilma-aseen taikka muuntaa ampuma-aseen tai aseosan,
- 3) lainaa ampuma-aseen, aseosan, ohjus- tai raketinheitinjärjestelmän, kaasusumuttimen taikka tehokkaan ilma-aseen sille, jolla ei ole oikeutta sen hallussapitoon,
- 4) kokonaan tai osittain laiminlyö ase-elinkeinonharjoittajalle ampuma-aselain 25 §:ssä säädetyn velvollisuuden ilmoittaa poliisin asetietojärjestelmään ampuma-aseen, tehokkaan ilma-aseen, kaasusumuttimen tai aseosan yksilöintitiedot, esineen luovuttajan ja luovutuksensaajan nimi sekä esineen korjaamista tai muuntamista koskevan toimeksiannon antajan nimi taikka kokonaan tai osittain laiminlyö mainitussa 25 §:ssä säädetyn velvollisuuden ilmoittaa patruunoista ja erityisen vaarallisista ammuksista tai ilmoittamisen sijasta pitää niistä tiedostoa,
- 5) laiminlyö ampuma-aselain 110 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuuden tarkastuttaa myyntiä varten valmistetut, korjatut, Suomeen siirretyt tai tuodut ampuma-aseet tai patruunat,
- 6) laiminlyö ampuma-aselain 112 a §:ssä säädetyn velvollisuuden esittää Suomeen siirretty tai tuotu pysyvästi ampumakelvottomaksi tehty ampuma-ase tai pysyvästi toimintakelvottomaksi tehty aseosa poliisilaitokselle,
- 7) laiminlyö ampuma-aselain 110 b §:ssä säädetyn velvollisuuden tehdä valmistus-, täydennys-, tuonti- tai pakkausmerkinnän taikka toimittaa ampuma-ase Poliisihallitukselle merkinnän tekemistä varten taikka
- 8) tekee väärän valmistus-, täydennys-, tuonti- tai pakkausmerkinnän taikka poistaa tai muuttaa tällaisen merkinnän taikka sarja- tai tunnistenumeron,
on tuomittava *ampuma-aserikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Ampuma-aserikoksesta on tuomittava myös se, joka kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimusta täydentävän, ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden laittoman valmistuksen ja laittoman kaupan torjuntaa koskevan lisäpöytäkirjan (YK:n ampuma-asepöytäkirja) 10 artiklan täytäntöönpanosta ja ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden vientiluvasta ja tuonti- ja kauttakuljetusmenettelyistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 258/2012 4 tai 9 artiklan vastaisesti 2 artiklassa tarkoitettulla tavalla vie ampuma-aseen, sen osan tai olennaisen komponentin taikka ampumatarvikkeen.

Yritys on rangaistava.

Ampuma-aserikoksena ei pidetä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua ampuma-aseen, aseosien, patruunoiden, erityisen vaarallisten ammusten, ohjus- tai raketinheitinjärjestelmän, kaasusumuttimen taikka tehokkaan ilma-aseen hallussapitoa, jos tällaisen esineen hallussapitäjä omatoimisesti ilmoittaa esineestä poliisille ja luovuttaa sen poliisin haltuun.

Ampuma-aseella tarkoitetaan ampuma-aselain 2 §:n 1 momentin mukaan välinettä, jolla ruutikaasunpaineen, nallimassan räjähdyspaineen tai muun räjähdyspaineen avulla voidaan ampua luoteja, hauleja tai muita ammuksia taikka lamaannuttavia aineita. Ampuma-aseeksi katsotaan pykälän 2 momentin mukaan myös sellainen esine, joka on suunniteltu paukkupatruunoiden laukaisemista varten, jollei sen muuttamista 1 momentin mukaiseksi ole teknisesti estetty, ja myös muu esine, joka muistuttaa ampuma-asetta ja joka rakenteensa tai valmistusmateriaalinsa puolesta on muutettavissa ampuma-aseeksi. Asema-aseen määritelmään vaikuttavaa sääntelyä on myös ampuma-aseasetuksen 2 §:ssä (deaktivoidut ampuma-aseet) ja teknisistä vaatimuksista ampuma-aseeksi muuttamisen estämiseksi sekä latauslaitteen kapasiteetin pysyvästä rajoittamisesta ja sen toiminnan pysyvästä estämisestä annetussa sisäministeriön asetuksessa (890/2019).

Rikoslain 41 luvun 1 §:n perusteluiden mukaan 1 momentin 1 kohdassa säädetään rangaistavaksi toiminta, joka pääsääntöisesti ampuma-aselain 18 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan edellyttää viranomaisen antamaa lupaa (HE 183/1997 vp, s. 128/II). Pykälästä kokonaisuudessaan ilmenee, että pykälässä säädetään rangaistaviksi monenlaiset ampuma-aseisiin ja ampumatarvikkeisiin liittyvät teot.

Rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rangaistavaa on siis muun ohessa se, että tekijä ampuma-aselain vastaisesti pitää hallussaan ampuma-asetta. Sitä voidaan myös pitää ampuma-aserikoksen eräänlaisena perustekomuotona rikostutkintaan päätyvien ampuma-aserikosten perusteella. Lain esitöiden mukaan (HE 183/1997 vp, s. 129/I) ampuma-aseisiin liittyviä tekoja tulisi aina arvioida ensisijaisesti hallussapidon sallittavuuden kannalta. Jos rangaistavan teon tekemisen muotoa ei pystytä yksittäisessä tapauksessa selvästi määrittelemään, tekoa on joka tapauksessa pidettävä luvattomana hallussapitona. Ampuma-aselain 13 §:n 4 kohdan mukaan siinä laissa ampuma-aseen hallussapidolla tarkoitetaan sen kantamista, kuljettamista tai säilyttämistä.

Käytännössä merkityksellinen tekotapa voi olla myös rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 momentissa tekotapana mainittu ampuma-aseen luovuttaminen. Ampuma-aselain 84 §:n 1 momentin mukaan ampuma-asetta ei saa luovuttaa toiselle, ellei siinä laissa toisin säädetä. Tästä tekotavasta hallituksen esityksen perusteluissa (HE 183/1997 vp, s. 129/II) todetun perusteella lain vastaiseen luovuttamiseen ja näin ollen ampuma-aserikokseen syyllistyy se, jolla itsellään olisi oikeus pitää luovutettavaa esinettä hallussa, kun taas luovutuksensaaja syyllistyy luvattomaan hallussapitoon ja näin ollen myös

ampuma-aserikokseen. Jos luovuttajallakaan ei ole oikeutta esineen hallussapitoon, on hänenkin tekoaan arvioitava luvattomana hallussapitona.

Rikoslain 41 luvun 2 §:ssä säädetään törkeä ampuma-aserikos rangaistavaksi seuraavasti:

2 §

Törkeä ampuma-aserikos

Jos ampuma-aserikoksessa

- 1) rikoksen kohteena on erityisen vaarallinen ampuma-ase taikka suuri määrä ampuma-aseita, tehokkaita ilma-aseita tai aseiden osia,
 - 2) rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä taikka
 - 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästi ampuma-aserikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Ampuma-aselain 9 §:ssä olevan erityisen vaarallisten ampuma-aseiden määritelmän perusteella ampuma-aserikos voi olla rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella törkeä, kun tekijä pitää hallussaan ilman asianmukaista lupaa esimerkiksi sarjatuliasetta, tietynlaista kertatuliasettakin (mm. alun perin sarjatulella toimimaan valmistetut) tai muuksi esineeksi kuin ampuma-aseeksi naamioitua ampuma-asetta. Lain esitöissä mainitaan esimerkkeinä erityisen vaarallisista ampuma-aseista konekivääri (HE 183/1997 vp, s. 131/I). Saman esityökohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettua suurta määrää arvioitaessa kokonaisarvostelussa vaikuttaa esimerkiksi teon kohteena olevien ampuma-aseiden tyyppi. Suurena määränä ampuma-aseita ei yleensä voida esitöiden mukaan pitää alle kymmentä asetta.

Rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu erityinen suunnitelmallisuus ilmenee usein järjestäytyneisyytenä. Suunnitelmallinen toiminta on lain esitöiden mukaan usein myös ainakin tietyllä tavalla jatkuvaksi aiottua ammattimaista toimintaa.

Rikoslain 41 luvun 2 §:n perusteluissa todetaan 1 momentin edellyttämään kokonaisarvosteluun liittyen, että useimmat tavallisesti ampuma-aserikoksena tuomittavat teot olisi mahdollista katsoa törkeiksi, jos törkeän ampuma-aserikoksen edellytykset muutoin olisivat olemassa (HE 183/1997 vp, s. 131/II).

Korkein oikeus on todennut yleisesti törkeiden rikosten yhteydessä tehtävän kokonaisarvostelun suorittamisesta seuraavan (KKO 2013:57, kohta 6):

”Niin kuin kuvattu oikeuskäytäntö osoittaa, rikoksen laji ja teko-olosuhteet voivat vaikuttaa siihen, millä tavoin rikoksen törkeys kokonaisuutena arvioidaan. Kokonaisarvostelusäännöksen sanamuodosta ilmenee, että pelkästään rikoksen törkeän tekemuodon jonkin ankaroitamisperusteen täytyminen ei riitä rikoksen katsomiseen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. Joissain tapauksissa rikoksen ankaroitamisperusteen ilmenemistapa saattaa kuitenkin olla niin vahingollinen tai vaarallinen, että se jo sellaisenaan antaa aiheen arvioida rikoksen myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. On myös mahdollista, että rikoksessa täyttyy useampi kuin yksi ankaroitamisperuste, mikä myös voi puoltaa rikoksen arvioimista kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. Vaikka

rikoksen törkeyden kokonaisarvostelussa usein on perusteltua arvioida sitä, liittyykö tekoon yhden tai useamman ankaroitamisperusteen lisäksi muita erityistä moitittavuutta osoittavia seikkoja, rikoksen katsominen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi ei siis aina edellytä ankaroitamisperusteeseen liittymättömien teon törkeyttä osoittavien seikkojen toteamista. Näissä tapauksissa kokonaisarvostelu voi tapahtua arvioimalla rikoksen törkeyttä ankaroitamisperusteen tai perusteiden ilmenemismuodon pohjalta.”

Korkeimman oikeuden muun kokonaisarvostelua koskevan ratkaisukäytännön mukaan teon törkeyden kokonaisarviointi tehdään viime kädessä punnitsemalla vastakkain lieventäviä ja ankaroitavia seikkoja kokonaisuudessaan sekä sen jälkeen harkitsemalla, ovatko tekojen moitittavuutta korostavat seikat lieventäviä seikkoja selvästi merkityksellisempiä.

Oikeuskirjallisuudessa todetaan ampuma-aseita koskevan kokonaisarvostelun päätyvän törkeän rikoksen puolelle sitä todennäköisemmin, mitä useampi kolmesta törkeysperusteesta soveltuu tapaukseen. Törkeysperusteen ollessa käsillä tekoa on lähtökohtaisesti pidettävä törkeänä, ellei ole olemassa törkeysarvostelua vastaan puhuvia syitä. Lienee myös katsottava, että jos yksikin törkeysperuste on käsillä, tapaukseen tulee liittyä sellaisia tekoa lieventäviä seikkoja, joiden perusteella tekoa ei pidetäkään kokonaisuutena arvostellen törkeänä.¹

Rikoslain 41 luvun 3 §:ssä säädetään lievä ampuma-aserikos rangaistavaksi seuraavasti:

3 §

Lievä ampuma-aserikos

Jos ampuma-aserikos, huomioon ottaen rikoksen kohteena olleiden esineiden laatu tai määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava *lievästä ampuma-aserikoksesta* sakkoon.

Varsinaisen ampuma-aseen osalta kysymys on aina ampuma-aserikoksesta (HE 183/1997 vp, s. 132/I), mikä tarkoittaa sitä, että teko katsotaan tapauksesta riippuen ampuma-aserikokseksi tai törkeäksi ampuma-aserikokseksi rikoslain 41 luvun 1 tai 2 §:n perusteella eikä luvun 3 §:n mukaiseksi lieväksi ampuma-aserikokseksi.

Ampuma-aselain 103 §:ssä säädetään rangaistavaksi ampuma-aserikkomus, josta voidaan määrätä sakkoa. Ampuma-aserikkomuksena ovat rangaistavia muut lieviksi katsottavat ampuma-aseita koskevat teot kuin ne, jotka on säädetty rangaistaviksi rikoslain 41 luvun 3 §:ssä lievinä ampuma-aserikoksina. Rangaistavia ampuma-aselain 103 §:n nojalla ovat esimerkiksi useat ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömiset.

¹ Matti Tolvasen kirjoittama osuus teoksessa ”Keskeiset rikokset” (4. painos 2018, s. 1043).

2.3 Vaaralliset esineet sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet

Rikoslain 41 luvun 4 ja 5 §:ssä säädetään vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkominen ja vaarallisen esineen hallussapito rangaistavaksi seuraavasti:

4 §

Vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkominen

Joka järjestyslain 9 §:n vastaisesti tuo maahan tai valmistaa vaarallisen esineen tai pitää selaista kaupan, on tuomittava *vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Vaarallisen esineen hallussapito

Joka järjestyslain 9 §:n vastaisesti pitää yleisellä paikalla tai yleisellä paikalla olevassa kuluneuvossa hallussaan vaarallista esinettä, on tuomittava *vaarallisen esineen hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Järjestyslain 9 §:n 1 momentin mukaan vaarallisia esineitä ovat nyrkkiraudat, stiletit ja heittotähdet sekä muuksi esineeksi naamioidut teräaseet samoin kuin sähkölamauttimet ja -patukat, jousipatukat sekä tarkkuussingot ja -lingot. Teleskooppipatukan kauppaa ja hallussapitoa koskeva kielto on pykälän 2 momentissa. Järjestyslain 9 §:n 2 ja 3 momentissa ja 12 §:ssä pykälässä säädetään valmistus-, maahantuonti-, kaupanpito- ja hallussapitokieltä koskevia rajoituksia, jotka liittyvät esimerkiksi yksityisiin turvallisuuspalveluihin (teleskooppipatukka), valtion omistamiin esineisiin ja vaarallisten esineiden keräilyyn.

Rikoslain 41 luvun 6 säädetään rangaistavaksi toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito:

6 §

Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito

Joka järjestyslain 10 §:n vastaisesti pitää yleisellä paikalla hallussaan toisen vahingoittamiseen soveltuvaa esinettä tai ainetta taikka ampuma-asetta tai räjähtävää esinettä erehdyttävästi muistuttavaa esinettä, on tuomittava *toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Järjestyslain 10 §:n 1 momentista ilmenee, mitä ovat toisen vakavaan vahingoittamiseen tarkoitetut tai siihen soveltuvat esineet ja aineet:

- 1) teräaseet, rikutut lasiesineet ja muut näihin rinnastettavat viiltämiseen tai pistämiseen soveltuvat esineet,
- 2) patukat, ketjut, jouset, vajjerit, kaapelit, pesäpallomailat ja muut näihin rinnastettavat lyömiseen soveltuvat esineet,
- 3) tikat, kuulat ja muut näihin rinnastettavat heittämiseen soveltuvat esineet,
- 4) syövyttävät sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen taikka lamauttamiseen soveltuvat aineet,
- 5) ilma-aseet, jousitoimiset aseet, harppuunat, ritsat, puhallusputket ja muut näihin rinnastettavat ampumiseen soveltuvat esineet ja
- 6) terveydelle vaaralliset laserosoitimet.

Rikoslain 41 luvun 6 § koskee myös ampuma-asetta tai räjähtävää esinettä erehdyttävästi muistuttavan esineen hallussapitoa yleisellä paikalla, niiden sellainen hallussapito kielletään järjestyslain 10 §:n 2 momentissa. Oikeiden ampuma-aseiden hallussapidon rangaistavuus määräytyy hallussapitopaikasta riippumatta rikoslain 41 luvun 1 ja 2 §:n mukaan.

Toimivaa ampuma-asetta erehdyttävästi muistuttavia esineitä ovat esimerkiksi deaktivoidut ampuma-aseet tai asejäljitelmat. Räjähtävää esinettä muistuttavia esineitä ovat esimerkiksi pommijäljitelmat. Järjestyslain 10 §:n 2 momenttia tulee tulkita suppeasti siten, että kiellettyä on vain sellaisten esineiden hallussapito, joita muutaman metrin etäisyydeltäkin tarkasteltuna voidaan erehtyä pitämään toimivina ampuma-aseina tai räjähteinä. Siten aselelut jäävät pääsääntöisesti säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. (HE 20/2002 vp, s. 41/I).

Järjestyslain 10 §:n 3 momentin mukaan, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei koske esineitä tai aineita, joiden hallussapito on työtehtävän tai muun hyväksyttävän syyn vuoksi tarpeen. Hyväksyttävä syy on arvioitava tapauskohtaisesti (HE 20/2002 vp, s. 41/II). Lain esitöiden perusteella arvioinnissa on erityistä merkitystä sillä, mistä pykälän 1 momentissa tarkoitettusta esineestä tai aineesta on kysymys.

Rikoslain 41 luvun 7 §:ssä säädetään rangaistavaksi toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen luovuttaminen alaikäiselle:

7 §

Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen luovuttaminen alaikäiselle

Joka järjestyslain 11 §:n vastaisesti myy tai muuten pysyvästi luovuttaa alle 18-vuotiaalle ilma-aseen, jousitoimisen aseiden tai harppuunan, on tuomittava *toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen luovuttamisesta alaikäiselle* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Järjestyslain 11 §:n mukaan ilma-aseiden, jousitoimisten aseiden ja harppuunoiden myyminen sekä muu pysyvä luovuttaminen alle 18-vuotiaalle on kielletty ilman hänen huoltajansa suostumusta.

3 Muita merkityksellisiä rikoslain säännöksiä

3.1 Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa säädetään rangaistavaksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen seuraavasti:

1 a §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen

Se, joka

- 1) perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä henkilöitä sitä varten,
- 2) varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytyneen rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampu-
matarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla,
- 3) järjestämällä, yrittämällä järjestää tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten,
- 4) hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toimitiloja tai muita sen rikollista toimintaa varten tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai muita ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä,
- 5) suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan rahoittamiseksi,
- 6) hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antamalla ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja tai
- 7) järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä

osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, on tuomittava *järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän osalta rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa siis viitataan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Viitatuissa pykälissä säädetään rangaistaviksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen.

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin perusteluissa (HE 263/2014 vp, s. 31) selostetaan lähemmin järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää. Niistä ilmenee muun ohessa seuraavaa:

- yksittäisen jäsenen jäsenyyden ei tarvitse olla jatkuvaa, ryhmän muodostavat vähintään kolme henkilöä voivat eri ajankohtina olla eri henkilöitä,

- rakenteeltaan jäsenytyneen yhteenliittymän ei tarvitse olla sellainen, että sen jäsenillä on muodollisesti määrätyt erityiset tehtävät,
- rakenteen jäsenytyneisyyden tulee olla sellainen, että se palvelee ryhmän perustarkoitusta eli yhteistuumin tapahtuvaa säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemistä,
- ryhmän rakenteen tulee olla sellainen, että ryhmä kykenee esimerkiksi säännöksessä tarkoitettua rikollista toimintaansa koskevaan päätöksentekoon ja ryhtymään päätösten toteuttamiseen ja
- ryhmän ei tarvitse alun perin olla järjestäytyneen juuri säännöksessä mainittujen rikosten tekemistä varten.

Lakivaliokunnan mukaan tiettyjen rikosten tekemisen ei tarvitse olla järjestäytyneen rikollisryhmän ainoa tavoite. Sillä, toimiiko ryhmä muissakin tarkoituksissa ja onko sillä muutakin toimintaa, ei siten ole säännöksen soveltamisen kannalta olennaista merkitystä (LaVM 35/2014 vp, s. 4/I).

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän tarkoituksena voi olla sellaisten rikosten tekeminen, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämä tarkoittaa sitä, että vakavimmat henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset kuuluvat järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän piiriin. Tämä koskee rangaistusasteikkojen perusteella rikoslain 21 luvussa rangaistaviksi säädettyjä tappoa (1 §), murhaa (2 §), surmaa (3 §) ja törkeää pahoinpitelyä (6 §) sekä törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua (6 a §).

Rikoksen tekemiseen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa sisältyy se, että rikos on katsottava ryhmän hyväksymäksi, että se on tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä ja että se on ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen (HE 263/2014 vp, s. 29/I).

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisena on siis rangaistavaa rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan myös se, että tekijä varustaa tai yrittää varustaa järjestäytyneen rikollisryhmää esimerkiksi aseilla tai ampumatarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla. Kohdan perusteluissa todetaan seuraavaa (HE 263/2014 vp, s. 33):

”Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytyneen rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla. Varustaminen voisi tarkoittaa aseiden tai muiden kohdassa tarkoitettujen esineiden tai aineiden hankkimista ja niiden joko vastikkeellisesti tai vastikkeetta tapahtuvaa luovuttamista ryhmän käyttöön. Olennaista olisi ensinnäkin, että kohdassa tarkoitettua aseita, esineitä tai aineita tulisivat nimenomaan ryhmän käyttöön. Siten kohdassa tarkoitettua menettelyä ei olisi niiden luovuttaminen ryhmän jäsenelle ilman yhteyttä ryhmän toimintaan. Toiseksi säännöksessä edellytettäisiin useampia aseita tai muita tarvikkeita. Tästä edellytyksestä johtuen kysymys ei voisi olla yksittäisestä aseesta tai ampumatarvikkeesta, vaan aseita tai muita kohdassa tarkoitettuja esineitä tai aineita olisi oltava enemmän. Tähän viittaa myös kohdassa käytetty ilmaisu varustaa. Varustamiseen rinnastettaisiin varustamisen yritys, jota voisi olla esimerkiksi yritys hankkia ryhmän käyttöön suunniteltuja aseita.

Muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla tarkoitettaisiin mitä tahansa esinettä tai ainetta, josta voi olla yleistä vaaraa. Aine voi olla vaarallinen esimerkiksi myrkyllisyytensä, syövyttävyytensä tai muun sellaisen ominaisuutensa takia. Kohdassa ei erikseen mainittaisi teräaseita. Esimerkiksi muutaman teräaseen luovuttamista ryhmälle ei normaalisti voitaisi pitää kohdassa tarkoitettuna varustamisena. Jos teräaseet tai muut näihin vertautuvat esineet poikkeuksellisesti voisivat aiheuttaa yleistä vaaraa, niitä voitaisiin pitää vaarallisina esineinä.”

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohdan mukaiseen järjestäytyneen rikollisryhmän varustamiseen aseilla tai sen yrittämiseen liittyy käytännössä lisäksi erikseen rangaistava aserikos (esimerkiksi ampuma-aselain vastainen ampuma-aseen hallussapito).

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen rangaistavuus edellyttää siis sitä, että järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan tavoitteena oleva rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen ja ryhmän toiminnan tavoitteena olevan rikoksen tai rikosten välillä on oltava yhteys, mutta kysymys ei ole kuitenkaan osallistumisesta rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen täytäntöönpanoon, sillä se on rangaistavaa kyseistä rikosta koskevan tunnusmerkistön, osallisuutta rikokseen ja rikoksen yritystä koskevien säännösten mukaan.

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva rikoslain 17 luvun 1 a § on jäänyt erittäin vähälle soveltamiselle oletettavasti erityisesti sen vuoksi, että henkilö yleensä toiminnallaan syyllistyy ryhmän toiminnassa tehtyihin rikoksiin tekijänä tai vähintäänkin osallisena niin, että pykälässä tarkoitettua rikosten tekemisen edistämistä ei jää erikseen rangaistavaksi. Tilastokeskuksen tiedoista löytyy vuosilta 2017–2021 vain yksi rangaistus, joka on tuomittu tästä rikoksesta ainoana tai tekokokonaisuuden vakavimpana rikoksena.

3.2 Järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva koventamisperuste

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperuste on rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdan koventamisperuste voi tulla kysymykseen kaikkien rikosten, siis myös järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan liittyvien aserikosten kohdalla. Koventamisperustetta ei kuitenkaan sovelleta tekoihin, jotka ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisena (ryhmän varustaminen aseilla tai sen yrittäminen) ja joiden rangaistavuudessa jo on erikseen otettu huomioon teon liittyminen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan.

3.3 Eräät valmistelurikokset

Rikoslain 21 luvun 6 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi se, joka sen luvun 1–3 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa. Momentissa viitattujen pykälien perusteella kysymys on tapon, murhan, surman tai törkeän pahoinpitelyn valmistelusta.

Rikoslain 21 luvun 6 a §:n 1 momentin 1 kohdan perusteluissa (HE 141/2012 vp, s. 35/II ja 36) todetaan, että ampuma-ase ja niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline on kvalifiointiperusteena tör-

keässä pahoinpitelyssä ja törkeässä ryöstössä, minkä vuoksi voidaan viitata niitä koskevaan sääntelyyn, perustelulausumiin ja oikeuskäytäntöön. Ampuma-aseeseen rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat esimerkiksi erilaiset pommit, myrkylliset ja tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseita ovat muun muassa tikarit, stiletit ja pistimet. Niihin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat esimerkiksi jousipatukka ja nyrkkirauta sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. Pykälän perustelujen mukaan hallussapito kattaa myös 1 kohdassa mainittujen välineiden erilaiset käsittelytavat ja on yleensä fyysistä kuten aseiden pitäminen taskussa.

Rikoslain 25 luvun 4 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan panttivangin ottamisen valmistelusta tuomitaan vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi se, joka 4 §:ssä tarkoitetun rikoksen (panttivangin ottaminen) tekemistä varten pitää hallussaan asetta tai välinettä, jonka hallussapito on rangaistavaa törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun yhteydessä. Vastaava hallussapidon rangaistavuus sääntely koskee myös rikoslain 31 luvun 2 a §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla törkeän ryöstön valmistelua kuitenkin sillä erolla, että sen kohdan lopussa puhutaan välineestä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa.

Näiden valmistelurikosta koskevien säännösten esitöistä ilmenee (HE 141/2012 vp, s. 39/II ja LaVM 8/2013 vp, s. 4/I), että tällaisissa hallussapitotilanteissa rikoksentehtyjä tuomitaan rikosten yksiköintiä koskevien lähtökohtien mukaisesti myös muista valmistelun yhteydessä toteutuneista rikoksista, kuten ampuma-aserikoksesta.

3.4 Aseisiin liittyvät muut rangaistussäännökset

Rikoslaisissa on säännöksiä, joissa rangaistaviksi säädettyjen tekojen tekotapoihin säännöskohtaisesti vaihtelevalla tavalla kuuluu aseiden tai muun väkivaltaan soveltuvan välineen käyttäminen tai käsitteleminen taikka ainakin mukana pitäminen. Tällaisia pykäläitä ovat 24 luvun 2 § (törkeä kotirauhan rikkominen) ja 4 § (törkeä julkisrauhan rikkominen), 25 luvun 7 § (laiton uhkaus), 28 luvun 2 § (törkeä varkaus), 31 luvun 2 § (törkeä ryöstö) sekä 34 a luvun 4 a ja 4 b § (koulutuksen antaminen ja koulutautuminen terrorismirikoksen tekemistä varten). Näiden rikosten tekemisten yhteydessä sovellettavaksi voivat tulla myös aserikoksia koskevat säännökset. Sama pätee niihin muihinkin rikoslaisissa rangaistaviksi säädettyihin tekoihin, jotka liittyvät väkivallan käyttöön tai sen käytöllä uhkaamiseen ilman, että rangaistussäännöksessä nimenomaisesti mainitaan ase.

3.5 Rikoksen yritys

Aseiden hallussapitotilanteissa voi olla kysymys myös rikoksen yrityksestä.

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Niin on tyypillisesti sellaisten rikosten kohdalla, joiden rangaistavaksi säätäminen liittyy henkilön hengen tai terveyden suojaamiseen (esimerkiksi tappo, murha, törkeä pahoinpitely ja törkeä ryöstö).

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Lain esitöiden mukaan kysymys on momentissa tarkoitettua aloittamisesta, kun tekijä on ryhtynyt konkreettisiin toimiin rikoksen tunnusmerkistön toteuttamiseksi (HE 44/2002 vp, s. 136/I). Samassa yhteydessä todetaan, että vaara viittaa tässä yhteydessä konkreettiseen vaaraan (s. 137/I).

Jos teko on edennyt yritykseksi, henkilöä ei erikseen tuomita sitä edeltävästä rangaistavasta valmistelusta (HE 141/2012 vp, s. 34/II).

4 Lakialoite ja kirjallinen kysymys

4.1 Lakialoite LA 105/2020 vp

Otsikon lakialoitteessa (Pihla Keto-Huovinen /kok ym.) ehdotetaan, että törkeää ampuma-aserikosta koskevaan rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momenttiin lisätään uusi 4 kohta. Rangaistavaksi tulisi kohdan mukaan kyseisen luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu ampuma-aselain vastainen hallussapito, joka tehdään kantamalla tai kuljettamalla luvatonta ampuma-asetta yleisellä paikalla, yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa tai tilassa, johon yleisöllä on pääsy. Teon katsominen törkeäksi ampuma-aserikokseksi edellyttäisi myös tässä tapauksessa lisäksi sitä, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lakialoitteen on allekirjoittanut 106 kansanedustajaa.

Lakialoitteessa lainsäädännön muutosehdotusta perustellaan järjestäytyneen rikollisuuden merkittäväällä kasvulla ja ampuma-aserikosten tavanomaisuudelle järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä. On lisääntynyt tarve erilaisille lainsäädännöllisille muutoksille, jotka antavat viranomaisille paremmat työkalut vastata kohonneisiin riskeihin. Nykyisen lainsäädännön mukaan rikoksentehtäjä voi selvitä pelkillä sakoilla. Lakialoitteen perustelujen mukaan rangaistukset perusmuotoisesta ampuma-aserikoksesta ovat sen verran lieviä, että käytännössä rangaistuksen pelotevaikutus puuttuu. Riskit yleiselle turvallisuudelle ja viranomaisten työturvallisuudelle ovat kuitenkin niin korkeita, ettei luvattomien aseiden hallussapidosta yleisillä paikoilla tulisi koskaan selvitä pelkällä sakkorangaistuksella.

Tämän muistion laatimisen aikaan lakialoitteen käsittely on kesken eduskunnan lakivaliokunnassa.

4.2 Kirjallinen kysymys KK 635/2021 vp

Otsikon kirjallisessa kysymyksessä (Eveliina Heinäluoma /sd ym.) kysytään muun ohessa, aikooko hallitus ryhtyä toimenpiteisiin laittomien aseiden hallussapidosta säädettyjen sanktioiden koventamiseksi.

Sisäministeri Krista Mikkonen on todennut vastauksena kyseiseen kirjallisen kysymyksen osaan seuraavan:

”Ampuma-aserikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä rangaistusasteikot on jyvitetty tekojen paheksuttavuuden ja vaarallisuuden mukaan. Rikoslain (39/1889) 41 luvun 1 §:n mukaan ampuma-aserikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Saman luvun 2 §:n mukaan törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomitaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Teon voi tehdä törkeäksi esimerkiksi se, että ampuma-aseen hallussapito koskee erityisen vaarallista ampuma-asetta tai suurta määrää ampuma-aseita.

Kun puhutaan järjestäytyneeseen rikollisryhmään liittyvästä ampuma-aseiden hallussapidosta, samalla voidaan syyllistyä muihin erikseen rangaistaviin rikoksiin, mikä johtaa rangaistuksen tuomitsemiseen useasta rikoksesta. Näitä muita rikoksia on esimerkiksi

rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, joka voidaan tehdä esimerkiksi varustamalla tai yrittämällä varustaa sellainen ryhmä aseilla.

Rikosoikeudessa noudatettava suhteellisuusperiaate edellyttää sitä, että rangaistusasteikko vastaa rikoksen moitittavuutta. Rangaistusasteikkoja muutetaan ankarampaan suuntaan, jos rikosta koskevan kattavan tiedon perusteella käsitys teon paheksuttavuudesta on muuttunut. Tällaisia muutoksia tehdään harvoin, yleensä laajempien kyseistä rikostyyppiä koskevien uudistusten yhteydessä. Ampuma-aserikoksia koskevien rangaistussäännösten toimivuutta seurataan. Lisäksi lakivaliokunnassa on käsiteltävänä ampuma-aserikoksen ja törkeän ampuma-aserikoksen rangaistusasteikkoja koskeva lakialoite (LA 105/2020 vp).

Viime aikoina on havaittu, että ampuma-aseiden hallussapito yleisillä paikoilla vahingoittamisen tarkoituksessa tai väkivaltaan varautumiseksi on entistä yleisempää. Tämän ilmiön estämiseksi on sisäministeriössä yhtenä keinona pohdittu ampuma-aseen laittoman hallussapidon yleisellä paikalla nykyistä ankarampaa kriminalisointia. Käytännössä yleisellä paikalla tapahtuva ampuma-aseen laittoman hallussapidon tunnusmerkistön täyttävä teko voisi muuttua nykyisen ampuma-aserikoksen sijaan törkeäksi ampuma-aserikokseksi.”

5 Käytäntöön liittyviä tietoja

5.1 Tilastotietoja käräjäoikeuksissa tuomituista rangaistuksista

Seuraavat tiedot perustuvat Tilastokeskuksen tietoihin ja ovat tietokantataulukosta ”Rangaistukset käräjäoikeuksittain ja rikoksittain”. Tilastot koskevat tapauksia, joissa kysymyksessä oleva rikos on ollut ainoa rikos tai rikoskokonaisuuden vakavin rikos (päärikos). Yksinkertaistamisen vuoksi esimerkiksi ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset on jätetty erittelemättä. Lisäksi tiedoissa ei ole lukumäärältään vähäisiä yrityksistä määrättyjä seuraamuksia. Muiden kuin ampuma-aseiden osalta on keskitytty hallussapitorikoksiin.

Ampuma-aserikos (rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentti)

	Ehdoton vankeus	Yhdyskuntapalvelu	Valvontarangaistus	Ehdollinen vankeus	Sakko
2017	64	20	1	75	271
2018	57	15	-	74	260
2019	62	9	2	61	250
2020	72	15	3	63	173
2021	63	11	-	103	220

Kaiken kaikkiaan ampuma-aserikoksia koskevia seuraamuksia (taulukossa olevien lisäksi esimerkiksi tuomitsematta jättäminen ja asian raukeaminen) määrättiin käräjäoikeuksissa kyseisinä vuosina yhteensä 442, 423, 396, 342 ja 413. Vankeutta, yhdyskuntapalvelua tai valvontarangaistus tuomittiin 34, 35, 34, 45 ja 43 prosentissa seuraamuksista. Tuomioistuintilastoista ei ilmene ampuma-aserikoksen tekotapa (esimerkiksi hallussapito).

Ampuma-aserikoksesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten vuosittainen keskipituus oli noiden viiden vuoden aikana lyhimmillään 2,2 kuukautta (2019) ja pisimmillään 3,0 kuukautta (2021) ja ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus oli lyhimmillään 2,4 kuukautta (2018) ja pisimmillään 3,2 kuukautta (2021). Tuomittujen päiväsakkojen vuosittainen keskimääräinen lukumäärä vaihteli välillä 40,5 (2018) ja 48,5 (2021).

Törkeä ampuma-aserikos (rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momentti)

	Ehdoton vankeus	Yhdyskuntapalvelu	Valvontarangaistus	Ehdollinen vankeus
2017	7	1	-	10
2018	9	3	-	17
2019	16	-	1	22
2020	18	1	-	13
2021	18	2	-	15

Törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten vuosittainen keskipituus oli niiden viiden vuoden aikana lyhimmillään 9,4 kuukautta (2018) ja pisimmillään 12,3 kuukautta (2019) ja ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus oli lyhimmillään 7,6 kuukautta (2020) ja pisimmillään 8,9 kuukautta (2018).

Vaarallisen esineen hallussapito (rikoslain 41 luvun 5 §)

	Ehdoton vankeus	Yhdyskuntapalvelu	Valvontarangaistus	Ehdollinen vankeus	Sakko
2017	11	1	-	2	378
2018	20	3	-	2	411
2019	14	-	-	7	475
2020	23	-	1	7	324
2021	13	2	-	6	217

Vaarallisen esineen hallussapidosta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten vuosittainen keskipituus oli niiden viiden vuoden aikana lyhimmillään 1,6 kuukautta (2017) ja pisimmillään 2,2 kuukautta (2020) ja ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus oli lyhimmillään 1,2 kuukautta (2018) ja pisimmillään 2,1 kuukautta (2021). Tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä vaihteli välillä 25,2 (2017) ja 34,1 (2021).

Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta (rikoslain 41 luvun 6 §) on vuosina 2017–2021 tuomittu kärjääoikeuksissa vuosittain 153, 190, 206, 214 ja 187 sakkorangaistusta tapauksissa, joissa kyseinen rikos on ollut ainoa rikos tai rikoskokonaisuuden vakavin rikos. Ehdotonta vankeutta, yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta tai ehdollista vankeutta ei ole tuomittu. Tuomittujen päiväsakkojen vuosittainen keskimääräinen lukumäärä vaihteli välillä 12,8 (2017) ja 13,8 (2021). Kyseisestä rikoksesta määrättiin vuonna 2017 rangaistusmääräyksellä 124 sakkorangaistusta ja sakkomääräyksellä vuosina 2017–2021 vuosittain 11, 7, 4, 9 ja 3 sakkorangaistusta.

5.2 Eräitä ylempien asteiden tuomioistuinratkaisuja

Ampuma-aserikoksia tai teräaserikoksia koskevia tunnusmerkistöjen tulkintaan tai rangaistuskäytännön liittyviä, nykyisen lainsäädännön valossa merkityksellisiä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä ei ole.

Korkein oikeus on törkeätä rahanpesua, rattijuopumusta ja ampuma-aserikosta koskevassa ratkaisussaan KKO 2019:110 todennut (kohta 20), että siinä tapauksessa ampuma-aserikos ei yksin arvioitunakaan olisi ollut sakolla sovitettavissa, vaan siitä mitattaisiin noin 3 kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Ampuma-aserikoksessa vastaajan oli katsottu hankkineen ja pitäneen hallussaan ilman asianmukaista lupaa itselataavaa, patruunoilla lipastettua pistoolia, josta tunnistetiedot oli poistettu, ja 23 aseeseen kuuluvaa patruunaa. Korkeimman oikeuden mukaan teon moitittavuutta lisäsivät aseiden piilottamista helpottava pieni koko, itselataavuus sekä se, että ase on ollut panostettuna.

Korkein oikeus on törkeätä huumausainerikosta ja ampuma-aserikosta koskevassa ratkaisussaan KKO 2021:81 todennut (kohta 25), että vastaajan laittomasti hallussaan pitämän ampumaaseen laatu (pienoiskivääri) huomioon ottaen ampuma-aserikos ei yksin arvioitunakaan olisi ollut sakolla sovitettavissa, vaan siitä tuomittaisiin vankeusrangaistus. Korkein oikeus katsoi, että am-

puma-aserikoksen vaikutus yhteiseen vankeusrangaistukseen oli 20 päivää. Suomessa omak-suttu rangaistuksen määräämiskäytäntö huomioon ottaen se viittaa 2 kuukauden vankeusran-gaistukseen tilanteessa, jossa rangaistus olisi määrätty pelkästään ampuma-aserikoksesta.

Hovioikeuksien ratkaisukäytäntöä ampuma-aserikoksia koskevien säännösten tulkinnasta ja rangais-tuksista on jonkin verran löydettävissä. Ratkaisut eivät erityisesti liity esimerkiksi ampuma-aseiden mahdolliseen tulevaan rikolliseen käyttöön tai hallussapitoon yleisellä paikalla.

Seuraavassa on tiivistelmiä eräistä viimeisten vuosien hovioikeusratkaisuista, jotka liittyvät erityisesti rangaistuksen määräämiseen ampuma-aserikoksista niiden hallussapitotilanteissa (lähteenä on laki-tietopalvelu Edilex). Selvytyden vuoksi ei eritellä sitä, onko hovioikeus muuttanut kärjαιοikeuden tuo-miota vai vahvistanut sen ja miltä osin.

Vaasan hovioikeus 30.1.2019, tuomio nro 19/104234 (R 18/303)

Vastaaja oli ampuma-aselain vastaisesti pitänyt hallussaan konepistoolia, joka on sarjatuliomi-naisuutensa vuoksi erityisen vaarallinen ampuma-ase. Hän oli hankkinut konepistoolin vain muu-tama päivä ennen deaktivoimisäännösten muuttumista ja muuntanut sen pian hankkimisen jäl-keen toimintakuntoiseksi. Vastaaja oli lisäksi pitänyt hallussaan 1 000 konepistooliin sopivaa pat-ruunaa. Sarjatuliasetta oli säilytetty ampuma-aselain vastaisesti autotallissa tai pannuhuoneessa eikä lukitussa kaapissa. Kyseisenlainen säilytystapa on sisältänyt merkittävän riskin siitä, että ase anastetaan ja sitä käytetään toisten ihmisten vahingoittamiseen. Tällaisessa käytössä sarja-tuliaseen vahingollisuus on erityisen suuri. Vastaaja oli käyttänyt konepistoolia kaksi kertaa am-pumaradalla, johon on vapaa pääsy, joten aseensa käyttämisestä olisi saattanut aiheutua vaaraa myös muille. Vastaaja oli pitänyt konepistoolia hallussaan siihen saakka, kunnes poliisi on löytä-nyt aseensa tämän hallusta ampumaradan läheisyydestä. Vastaajan teko oli kokonaisuutena ar-vostellen törkeä. Vastaaja tuomittiin törkeästä ampuma-aserikoksesta ja kolmesta vähäisem-mästä ampuma-aseisiin liittyvästä rikoksesta 8 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Vaasan hovioikeus 7.3.2019, tuomio nro 19/109947 (R 19/41)

Vastaaja oli laittomasti pitänyt hallussaan starttirevolveria ja yhdessä kahden muun henkilön kanssa laittomasti pitänyt hallussaan haulikkoja ja luovuttanut sen. Valittajan aikaisemmista ri-koksista oli kulunut melko pitkä aika. Aikaisemmassa rikollisuudessa oli ollut kyse erityyppisistä rikoksista kuin mihin valittaja oli nyt syyllistynyt. Näihin seikkoihin nähden hänelle kahdesta am-puma-aserikoksesta tuomittu 5 kuukauden vankeusrangaistus voitiin määrätä ehdolliseksi. Valit-tajan aikaisempi rikollisuus huomioon ottaen ehdollisen vankeuden koeaika oli kuitenkin aiheel-lista määrätä tavanomaista pidemmäksi.

Itä-Suomen hovioikeus 10.10.2019, tuomio nro 19/143461 (R 19/285)

Vastaaja oli pitänyt luvattomasti hallussaan kymmentä ampuma-asetta, kolmea lipasta ja 760 patruunaa. Rikosta ei ollut pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä ottaen huomioon vas-taajan hallussa olleiden aseiden laatu ja ainakin yhden aseensa toimintakunnottomuus, aseiden säilyttäminen lukituissa tiloissa sekä se, että merkinantopistoolit eivät olleet hankintahetkellä lu-vanvaraisia. Vastaajan menettely täytti perusmuotoisen ampuma-aserikoksen tunnusmerkistön.

Turun hovioikeus 1.6.2020, tuomio nro 20/119436 (R 19/1128)

Hovioikeus piti moitittavana, että vastaaja oli tietoisena ampumakuntoisen sarjatuliaseen (kone-pistooli) vaarallisuudesta hankkinut sellaisen, käyttänyt sitä ja pitänyt sitä hallussaan pitkän ajan siihen saakka kunnes se on poliisin toimesta otettu häneltä pois. Se seikka, että asetta oli si-nänsä säilytetty asianmukaisesti ampuma-aseissa edellytetyin tavoin ja että aseeseen sopivat patruunat olivat olleet laillisesti vastaajan hallussa, ei antanut aihetta arvioida asiaa toisin, koska kysymys oli ollut joka tapauksessa laittomasti vastaajan hallussa olleesta erityisen vaarallisesta aseesta. Hovioikeus teon törkeyden kokonaisarviointia punnitessaan päätyi harkinnassaan sii-hen, kun lieventäviä seikkoja ei ollut ja teon moitittavuutta korostavat seikat olivat merkittävät,

että vastaajan teko täytti törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistön. Vastaaja, jolla ei ollut aikaisempia rikosrekisterimerkintöjä, tuomittiin 8 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Helsingin hovioikeus 7.8.2020, tuomio nro 20/126464 (R 19/1629)

Kuutta ampuma-asetta tai aseiden osaa ei voitu vielä lähtökohtaisesti pitää rikoslain 41 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna suurena määränä. Aseiden määrää koskevan kvalifiointiperusteen arviointiin ei vaikuttanut se, että aseet oli takavarikoitu vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen rikollisryhmän kerhotilasta.

Turun hovioikeus 15.12.2020, tuomio nro 20/150073 (R 20/733)

Vastaaja tuomittiin huumausainerikoksesta ja törkeästä ampuma-aserikoksesta yhteiseen 6 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jälkimmäisen rikoksen kohdalla kyse oli Maglite-valaisimen runkoon rakennetusta kynäpistoolin periaatteella toimivasta ampuma-aseesta, joka on naamioinnin perusteella erityisen vaarallinen, ja kivääristä sekä 92 erilaisen patruunan hallussapidosta.

Rovaniemen hovioikeus 29.3.2021, tuomio nro 21/113406 (R 20/811)

Hovioikeus katsoi kärjäoikeuden tavoin, että vastaajan ankarimmin rangaistavat yksittäiset teot olivat kaksi ampuma-aserikosta. Toisessa kohdassa vastaaja oli pitänyt ampuma-aselain vastaisesti hallussaan mm. kolmea starttipistoolia ja kahta erimerkkistä pistoolia, toisessa kohdassa mm. pistoolia ja katkaistua haulikko. Vastaajalle olisi tullut yksittäin tuomita molemmista ampuma-aserikoksista noin 6 kuukauden vankeusrangaistus. Rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla rangaistusta alentavat tuomiot huomioon ottaen oikeudenmukainen rangaistus oli yhteinen 5 kuukauden vankeusrangaistus. Tapauksessa päädyttiin siihen, että vastaaja tuomittiin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta yhdyskuntapalveluun.

Vaasan hovioikeus 24.8.2021, tuomio nro 21/134278 (R 21/646)

Hovioikeus totesi, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti rakenteeltaan laillisen pienoiskiväärin luvattomasta hallussapidosta on tuomittava 3-6 kuukauden vankeusrangaistukseen. Oikeudenmukaiseksi seuraamukseksi vastaajan syyksi luetusta ampuma-aserikoksesta katsottiin tuossa tapauksessa 3 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus.

Vaasan hovioikeus 24.11.2021, tuomio nro 21/150148 (R 21/696)

Vastaajan hallusta oli löytynyt kaasuaase, joka oli muunnettu luotipatruunoilla ampuvaksi pistooliksi ja joka ei ollut ollut poliisin testissä toimintakuntoinen. Tekohetkellä juuri vankilasta vapautunut vastaaja, jolla ei olisi ollut mahdollisuuksia saada aseeseen kantolupaa, oli säilyttänyt asetta huoneistonsa parvekkeella. Aseen hallussapito ja säilyttämisolosuhteet puhuivat rangaistusta korottavasti ja aseeseen toimintakuntoisuus sitä alentavasti. Valituksenalaisesta ampuma-aserikoksesta tuomittua 3 kuukauden ehdotonta vankeusrangaistusta ei ollut pidettävä liian ankarana.

Vaasan hovioikeus 30.12.2021, tuomio nro 21/156018 (R 21/977)

Vastaaja oli laittomasti pitänyt hallussaan pistoolia ja siihen kuuluvia patruunoita. Deaktivoitu ase oli saatettu uudelleen ampumiskuntoon. Laiton hallussa pitäminen oli kestänyt ainakin kaksi vuotta. Pari viikkoa ennen poliisikuulustelua vastaaja oli viimeksi ampunut aseella. Vastaajan aikaisempi rikollisuus oli otettava rangaistusta ampuma-aserikoksesta mitattaessa huomioon koventamisperusteena, koska sen ja nyt käsiteltävänä olleen rikoksen suhde osoitti vastaajassa ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Koventamisperuste huomioon ottaen päädyttiin ampuma-aserikoksesta ja huumausaineen käyttörikoksesta tuomittavaan 7 kuukauden yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle oli rikoslain 6 luvun 11 §:n tarkoittama este.

Turun hovioikeus 19.5.2022, tuomio nro 22/121233 (R 21/197)

Reformatio in peius-kieltoa koskevassa ratkaisussaan hovioikeus otti kantaa ampuma-aserikoksen rangaistukseen (ilman asianmukaista lupaa tapahtunut pienoispistoolin ja neljän patruunan hallussapito). Ampuma-ase ei ollut ollut tekoaikana toimintakuntoinen mutta oli todennäköisesti ollut korjattavissa. Muutoin tekoon ei ollut liittynyt rangaistusta lieventäviä seikkoja. Vastaajan rikosrekisteriotteesta ilmeni, että hänellä oli useita tuomioita väkivalta- ja muista rikoksista, joista

osa ajoittuu samoihin aikoihin nyt kysymyksessä olevan rikoksen kanssa. Edellä todettu oli osaltaan lisännyt ampuma-aserikoksen potentiaalista vaarallisuutta. Oikeudenmukaisena seuraamuksena hovioikeuden mukaan voitiin pitää 4 kuukauden vankeusrangaistusta.

Vaasan hovioikeus 2.6.2022, tuomio nro 22/123139 (R 22/231)

Vastaaja oli pitänyt pitkän ajan (ostamisvuosi 2008) luvattomasti hallussaan kivääriä ja huomattavaa määrää pääasiassa haulikon patruunoita. Asiassa ei ollut ilmennyt, että aseiden hallussapitoon liittyisi rikollisia tarkoituksia. Oikeudenmukaisena seuraamuksena ampuma-aserikoksesta oli pidettävä aseiden laatuun ja hallussa pidettyjen patruunoiden määrään nähden 4 kuukauden pituisia ehdollista vankeusrangaistusta.

Vaasan hovioikeus 30.8.2022, tuomio nro 326 (E 22/112)

Hovioikeus tuomitsi revolveriaan kärkeäoikeudessa esitelleen kärjätuomarin tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, ampuma-aserikoksesta ja virka-aseman väärinkäytteisestä 65 päiväsakon rangaistukseen. Ampuma-aserikos liittyi siihen, että vastaajalla ei ollut ollut hyväksyttävää syytä kuljettaa ja kantaa asetta kärjäoikeudessa, eikä hallussapito ollut liittynyt aseluvan mukaiseen käyttötarkoitukseen.

Itä-Suomen hovioikeus 16.11.2022, tuomio nro 22/145478 (R 22/620):

Kärjäoikeus oli tuominnut vastaajan ampuma-aserikoksesta ja määrännyt aikaisemmin tuomitun ampuma-aserikoksen ehdollisen 7 kuukauden vankeusrangaistuksen pantavaksi täytäntöön. Yhteiseksi vankeusrangaistukseksi määrättiin 9 kuukauden vankeusrangaistus. Hovioikeus hyväksyi täydennettyinä kärjäoikeuden tuomion perustelut ja lopputuloksen, mukaan lukien koventamisperusteen soveltaminen (vastaaja oli kuulunut Cannonball MC:hen). Vastaaja oli syyllistynyt vastaavanlaiseen ampuma-aserikoksiin alle kahden kuukauden kuluttua siitä, kun hän oli saanut aikaisemman tuomion.

5.3 Ampuma- ja teräaseet järjestäytyneiden rikollisryhmien ja katujengien toiminnassa

Yleisesti käytettävissä olevien Tilastokeskuksen tilastojen perusteella ei ole selvitetävissä, missä määrin ilmi tulleet ampuma-aseita koskevat rikokset ja teräaserikokset liittyvät järjestäytyneisiin rikollisryhmiin ja niitä muistuttaviin yhdessä toimivien henkilöiden ryhmiin ja mitä rikosprosessissa käsiteltyjen aserikosten tekotavat ovat olleet. Näin ollen tietoa ei ole saatavissa sitä kautta siitäkään, miten sellaisiin ryhmiin liittyvien ampuma-aseita koskevien rikosten ja teräaserikosten määrät ovat kehittyneet viime vuosina.

Myöskään poliisin tietojärjestelmät eivät tunne ampuma-aseita koskevien rikosten tarkennuksia, joilla pystyisi erittelemään sitä, minkä tyyppinen rikos on ollut kysymyksessä (esimerkiksi onko ollut kyseessä luvattoman aseiden hallussapitorikos ja jos on, minkä tyyppinen). Tätä muistiota varten on kuitenkin poliisiviranomaisissa tehty rikosilmoitusten läpikäymistä ja poliisilaitoksille tehty kysely rikollisuustilanteen selvittämistä varten.

Poliisiviranomaisissa tehtyjen selvitysten perusteella syntyneen näkemyksen mukaan ampuma-aseisiin liittyvä varautuminen on kasvanut vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden toimijoiden keskuudessa. Laajojen järjestäytyneitä rikollisuutta koskevien tutkintojen yhteydessä on löytynyt merkittäviä määriä aseistusta. Poliisin arvion mukaan kuitenkin suuri osa ampuma-aserikoksista koskee muita tapauksia kuin luvattomia ampuma-aseita. Rikosilmoitusten perusteella ampuma-aserikoksista koskevista rikoksista noin neljäsosa kytkeytyy vakavaan rikollisuuteen, muiden ohessa väkivaltarikollisuu-

teen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Vakavaan rikollisuuteen tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyviä ja erityisesti tarkasteltuja valikoituja rikosilmoituksia on kirjattu vuosina 2020–2022 vuosittain ampuma-aserikoksesta 385, 400 ja 397 sekä törkeästä ampuma-aserikoksesta 148, 132 ja 112. Nämä määrät eivät kuvaa rikosten määriä, koska rikosilmoitus voi pitää sisällään useamman rikoksen, eivätkä ne kuvaa myöskään aseiden ja epäiltyjen tekijöiden määrää.

Kyseisten rikosilmoitusten perusteella pääosa rikoksista liittyy yksityiseen asuntoon (609), seuraavina tulevat muu paikka (298), yleinen paikka (245) ja ajoneuvo (237). Valikoidut rikosilmoitukset koskevat eniten patruunoita (858), pistooleja/pienoispistooleja (672), haulikkoja (335) ja kiväärejä/pienoiskiväärejä (312). Pistoolit ja pienoispistoolit ovat tavallisimpia aseita, jotka liittyvät yleisiin paikkoihin kytkeytyvään ampuma-aserikollisuuteen.

Löydettävien aseiden määrä riippuu suoritetuista toimenpiteistä (esimerkiksi kotietsinnät ja paikannetsinnät). Valtaosa luvattomista aseista löytyy muun poliisitoiminnan ohessa, esimerkiksi huumausainerikostutkintojen yhteydessä. Joidenkin havaintojen mukaan aseita käytetään myös huumausainekaupassa vaihdon välineinä. Noin 80 prosenttia edellä tarkastelluista ampuma-aseisiin liittyvistä rikoksista on ollut muun poliisitoiminnan yhteydessä paljastunutta rikollisuutta. Aseita ei Suomessa säännönmukaisesti etsitä, aserikollisuus ei ole oma rikostutkinnan laji. Ampuma-aserikollisuuden arvioidaan olevan pääosin piilorikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon tai ei kirjaudu poliisin järjestelmiin ampuma-aserikollisuutena.

Yleinen havainto poliisilaitoksille tehdyistä kyselyistä on sellainen, että tiedustelun, puhutusten ym. tiedonhankintakeinojen perusteella ampuma- ja teräaseiden mukana pitäminen on yleistynyt. Nuorten katujengeissä tämä koskee lähinnä teräaseita, joita myös kerrotaan pidettävän mukana omaksi suojaksi. Teräaseiden kantaminen on havaintojen mukaan myös siirtynyt yhä nuoremmille. Katujengien esiintyvyydessä on kuitenkin vaihtelua poliisilaitosten välillä, sama koskee myös järjestäytyneitä rikollisryhmiä. Kaikissa poliisilaitoksissa ampuma-aserikollisuuden ei arvioida menevän vakavampaan suuntaan.

6 Tietoja eräiden valtioiden lainsäädännöistä

6.1. Ruotsi

Ampuma-aseet

Ampuma-aserikoksia koskevat säännökset ovat aselaissa (1996:67). Säännöksiä on tiukennettu useita kertoja viime vuosina, viimeksi vuonna 2020. Muutosten taustalla on ollut erityisesti jengirikollisuus ja siihen liittyvät ampuma-aseiden käyttötilanteet.

Aselain 9 luvun 1 §:n 1 kappaleen mukaan se, joka tahallaan oikeudettomasti pitää hallussaan (innehar) ampuma-asetta taikka siirtää tai lainaa sen jollekin, jolla ei ole oikeutta pitää asetta hallussaan, on tuomittava aserikoksesta vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Jos rikos on tehty tuottamuksesta tai on lievä, siitä tuomitaan pykälän 2 kappaleen mukaan sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Aselain 9 luvun 1 a §:n 1 kappaleen mukaan törkeästä aserikoksesta tuomitaan vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Arvioitaessa sitä, onko rikos törkeä, on erityisesti otettava huomioon se, onko 1) asetta pidetty hallussa yleisellä paikalla tai muussa paikassa, jossa ihmisiä tavallisesti kokoontuu tai on kokoontunut, taikka kulkuvälineessä sellaisessa paikassa, 2) ase ollut erityisen vaarallinen, 3) hallussapito, siirtäminen tai lainaaminen koskenut useita aseita, 4) asetta pidetty hallussa sellaisessa ympäristössä, että se tyypillisesti voi kulkeutua rikolliseen käyttöön tai 5) teko muuten ollut erityisen vaarallinen.

Aselain 9 luvun 1 a §:n 2 kappaleen mukaan, jos 1 kappaleessa tarkoitettu teko on ollut erityisen törkeä, tekijä tuomitaan erityisen törkeästä aserikoksesta vähintään neljän ja enintään seitsemän vuoden vankeusrangaistukseen. Arvioitaessa sitä, onko rikos ollut erityisen törkeä, on erityisesti otettava huomioon se, onko hallussapito, siirtäminen tai lainaaminen koskenut suurta määrää aseita tai useita erityisen vaarallisia aseita.

Aselain 9 luvun 1 a §:n 3 kappaleen mukaan 1 ja 2 kappaleen mukaisessa arvioinnissa käsiase on katsottava erityisen vaaralliseksi, jos se on voimakas taikka jos sillä on erityisen vaarallinen rakenne tai muotoilu.

Aselain 9 luvun 2 §:n mukaan sakkoon tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen tuomitaan esimerkiksi se, joka käyttää väärin oikeuttaan ampuma-aseen hallussapitoon käyttämällä sitä muuhun kuin siihen tarkoitukseen, johon hän on oikeutettu.

Teräaseet

Veitsien ja muiden vaarallisten esineiden kieltämistä koskevan lain (1988:54) 1 §:n 1 kappaleen mukaan veitsiä, muita teräaseita ja muita esineitä, jotka ovat omiaan käytettäviksi aseina henkeen tai terveyteen kohdistuvissa rikoksissa, ei saa pitää hallussa yleisellä paikalla, koulun alueella, jossa suoritetaan perus- tai keskiasteen koulutusta, eikä ajoneuvoissa yleisellä paikalla.

Kyseisen lain 4 §:n 1 kappaleen mukaan muun ohessa 1 §:n kieltoa tahallaan rikkova tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Mikäli teko on tehty huolimattomuudesta, tuomitaan 4 §:n 2 kappaleen mukaan sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Jos 4 §:n 1 kappaleessa tarkoitettu teko on törkeä, tuomitaan saman pykälän 3 kappaleen mukaan vankeutta vähintään kuusi kuukautta ja enintään kaksi vuotta. Rikoksen törkeyttä arvioitaessa on erityisesti otettava huomioon, onko

1. esinettä pidetty hallussa sellaisessa yhteydessä, että vaarana on ollut sen käyttäminen jonkun henkeen, terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvassa rikollisessa hyökkäyksessä;
2. esine on ollut erityisen vaarallinen;
3. hallussapito, luovuttaminen tai myyminen on koskenut useita esineitä tai
4. teko on muuten ollut erityisen vaarallinen.

Vähäisissä tapauksissa teko ei kuitenkaan ole 4 §:n 4 kappaleen mukaan rikos.

Muistion laatimisvaiheessa ei ole ollut käytettävissä tietoja siitä, miten Ruotsin ampuma-aseita ja teräaseita koskevia rangaistussäännöksiä käytännössä sovelletaan. Tämä koskee myös Norjan ja Saksan säännösten soveltamista.

6.2 Norja

Rikoslain 189 §:n 1 kappaleen mukaan laittomasta aseistautumisesta yleisellä paikalla tuomitaan sakkoon tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistukseen se, jolla on yleisellä paikalla tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta mukanaan esimerkiksi ampuma-ase.

Rikoslain 189 §:n 2 kappaleen mukaan samalla tavalla rangaistaan sitä, joka yleisellä paikalla kantaa veistä tai muuta vastaavaa terävää työkalua, joka on omiaan aiheuttamaan jollekin ruumiinvamman.

Rikoslain 189 §:n 3 kappaleen mukaan 1 kappaleessa olevaa kieltoa ei sovelleta ampuma-aseisiin, veitsiin tai muihin työkaluihin, joita käytetään, kannetaan tai pidetään mukana työn, ulkoilmaelämän tai muun laillisen tarkoituksen yhteydessä.

Rikoslain 189 a §:n 1 kappaleen mukaan törkeästä laittomasta aseistautumisesta yleisellä paikalla tuomitaan sakkoa tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Arvioitaessa sitä, onko aseistautuminen törkeä, erityistä painoa on annettava a) tekoon liittyvän aseiden tyyppille, b) sille, onko ampuma-ase ladattu tai helposti ladattavissa, ja c) sille, onko aseistautuminen muusta syystä erityisen vaarallinen tai yhteiskunnalle vahingollinen.

Rikoslain 190 §:n 1 kappaleen mukaan sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta tuomitaan sille, joka tahallaan tai törkeästi tuottamuksesta ja toistuvasti tai vakavalla tavalla rikkoo aselain tai sen nojalla annettujen ampuma-aseiden, aseiden osien tai ampumatarvikkeiden laitonta tuontia, maastavientiä, hävittämistä, hankkimista tai hallussapitoa koskevia säännöksiä tai vastaavia aselain nojalla annettuja määräyksiä. Rikoksen törkeää tekemistä koskevan rikoslain 191 §:n mukaan muun ohessa ampuma-aseiden törkeästä laittomasta käsittelystä tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään 6 vuodeksi. Päätettäessä siitä, onko käsittely vakavaa, on kiinnitettävä erityistä huomiota rikkomisen tyyppiin ja laajuuteen sekä siihen, onko se muista syistä erityisen vaarallista tai yhteiskunnalle haitallista.

Rikoslaisissa on lisäksi rangaistussäännöksiä, joissa säädetään rangaistavaksi esimerkiksi ampuma-aseiden hankkiminen, valmistaminen ja pitäminen rikollista toimintaa tai törkeää rikollista toimintaa varten (191 a ja 191 b §). Noista rikoksista on säädetty kuuden ja 10 vuoden enimmäisvankeusrangaistukset.

6.3 Saksa (ampuma-aseet)

Saksan aselain (Waffengesetz) 51 ja 52 §:n rangaistussäännökset rakentuvat laajoille ja monimutkaisille viittaussäännöksille. Erottelua perusmuotoisiin ja törkeisiin rikoksiin ei tunneta. Ampuma-aseiden laitonta eli aselain vastainen hallussa pitäminen ja kuljettaminen ovat rangaistavia. Rikoksen rangaistusasteikko riippuu esimerkiksi ampuma-aseiden tyypistä (vakavimpia ovat kiellettyihin täysautomaattiaseisiin liittyvät teot) ja ei-kiellettyihin aseisiin liittyen siitä, onko kysymys luvattomasta toiminnasta.

Rangaistusasteikkoja on lukuisia, joista ankarin (vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta) koskee täysautomaattiaseiden käsittelyä taloudellisen edun hankkimiseen tai jengitoimintaan liittyvänä. Samoihin aseisiin liittyvien lievempien asteikkojen mukaan rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään viisi vuotta ja vähemmän vakavissa tapauksissa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta, huolimattomuudesta tehdyistä teoista rangaistukseksi tulee sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Muista ampuma-aseita koskevista rikoksista säädettyjen rangaistusasteikoiden mukaan teoista tuomitaan vähintään kuuden kuukauden tai enintään viiden vuoden vankeusrangaistus taikka sakkoa tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus.

7 Rangaistussäännösten ja -asteikkojen säätämisessä ja muuttamisessa huomioon otettavia seikkoja

7.1 Rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet

Eduskunnan lakivaliokunnan korostamien rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten mukaan kaikelle rikoslainsäädännölle tulee ensinnäkin olla hyväksyttävä peruste. Toiseksi on kyettävä osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin huomioon tulevat otettaviksi ennestään voimassa oleva muu sääntely samoin kuin mahdolliset tavoitellun päämäärän saavuttamiseen johtavat vaihtoehtoiset menettelyt. Kolmanneksi säädettävän kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä eli uuden rangaistussäännöksen on voitava perustellusti olettaa edes jossakin määrin vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Neljänneksi jo perustuslain 8 §:ssä säädetystä rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen. (LaVL 9/2004 vp, s. 1/II ja 2/I sekä LaVM 15/2005 vp, s. 5/I).

Eduskunnan lakivaliokunta on myös todennut (LaVL 17/2017 vp, s. 5) rangaistavaksi säätämisessä huomioon otettavat kriminalisointiperiaatteet, jotka ovat osittain päällekkäisiä rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten kanssa. Rikosoikeutta on niin kutsutun ultima ratio -periaatteen mukaisesti käytettävä vasta viimesijaisena keinona ja kriminalisoinnista on oltava enemmän hyötyä kuin haittaa. Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaisesti rangaistavaksi on perusteltua säätää vain sellainen moitittava menettely, joka loukkaa tai konkreettisesti vaarantaa oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä. Ehdotetulle kriminalisoinnille tulee olla myös painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi.

Kriminalisoinnista saatava hyöty liittyy ennen muuta sen kykyyn ennaltaehkäistä rangaistussäännöksellä suojattavan oikeushyvän loukkauksia. Haittoja voivat puolestaan olla rangaistussäännöksen noudattamisen valvonnasta ja säännöksen rikkomisen aiheuttamista toimenpiteistä johtuvat kustannukset, rangaistuksen täytäntöönpanosta tuomitulle aiheutuva kärsimys tai muu vastaava haitallinen seuraus sekä tietyn toiminnan rajoittaminen.

Keskeinen rikosoikeudellinen periaate on laillisuusperiaate, jonka lakivaliokunta on katsonut kuuluvan rikoslainsäädännön käytön yleisiin edellytyksiin ja jonka on myös katsottu kuuluvan kriminalisointiperiaatteisiin. Rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevan perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, joka ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistui-

men käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa. (PeVL 48/2017 vp, s. 9 ja siinä yhteydessä viitattut aikaisemmat lausunnot).

Järjestäytyneen rikollisen toiminnan rangaistavaksi säätämisen osalta merkityksellinen on perustuslakivaliokunnan lausuma siinä yhteydessä, kun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen säädettiin rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä. Perustuslakivaliokunta totesi tuolloin (PeVL 10/2000 vp, s. 2/II), että pyrittäessä kriminalisoimaan osallistumista tavalla, joka menee rikosoikeudessa vakiintuneiden osallistumiskäsitysten ulkopuolelle, sääntelyn täsmällisyysvaatimus korostuu tavanomaista enemmän.

Rikoslainsäädännön käyttöä koskeviin periaatteisiin liittyy myös se, että kriminalisointi ei saa synnyttää ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia. Rikoslakiin ei pidä myöskään ottaa säännöksiä, joiden noudattamisen valvonta on käytännössä mahdotonta ja jotka jo etukäteen voi arvioida tehottomiksi.

7.2 Rangaistusasteikot

Rikosoikeudessa noudatettavan suhteellisuusperiaatteen mukaan rangaistusasteikon tulee vastata rikostyyppin moitittavuutta. Rangaistusjärjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esimerkiksi PeVL 26/2014 vp, s. 2/II), mihin liittyen rangaistusasteikko tulee mahdollisuuksien mukaan suhteuttaa muiden vastaavien rikosten rangaistusasteikkoihin. Rangaistusasteikkoa säädettäessä ja rangaistustasoon vaikuttavia lainsäädäntömuutoksia tehtäessä huomioon on otettava kysymyksessä olevan rikoksen käytännössä ajateltavissa olevien ilmenemismuotojen osoittama teon paheksuttavuus, vahingollisuus ja vaarallisuus sekä tekotyypin ilmentämä tekijän syyllisyys. Puhutaan rikoksen rangaistusarvosta. Rangaistusasteikon tulee olla myös riittävän laaja vakavuudeltaan eriasteisten tekojen huomioon ottamiseksi.

Suomessa käytetään yleisimmin seuraavia rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä vakiintuneita rangaistusasteikkoja:

- sakko
- sakko–kuusi kuukautta vankeutta
- sakko–yksi vuosi vankeutta
- sakko–kaksi vuotta vankeutta
- neljä kuukautta–neljä vuotta vankeutta
- yksi–kymmenen vuotta vankeutta
- kaksi–kymmenen vuotta vankeutta.

Näistä asteikoista voidaan poiketa ja on poikettu erityisesti vakavaksi katsottujen rikosten (esimerkiksi terrorismirikokset) kohdalla, mutta poikkeaminen vaatii erityisiä tiettyä rikosta koskevia vahvoja perusteita.

Rikosten rangaistusasteikkoja ei säädetä tai muuteta taikka tekoja siirretä ankarammin rangaistavan rikoksen tunnusmerkistöön rikoksen parempien tutkintamahdollisuuksien edistämiseksi. Rangaistusasteikot on asetettava rikosten haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon eikä rikosoikeudellisten pakkokeinojen käyttämisen edellytysten perusteella (LaVM 3/1998 vp, s. 25/I).

7.3 Kansainvälisen vertailun merkitys

Suomessa noudatettavaan kriminalisointiperiaatteisiin ja rikoslainsäädännön käytölle asetettavaan yleisiin edellytyksiin ei kuulu se, että jokin teko on säädetty rangaistavaksi tietyllä tavalla jossakin toisessa valtiossa. Rikoslainsäädännön käytön perusteltavuutta koskeva arviointi on tehtävä kansallisten periaatteiden ja edellytysten valossa. Kansainvälisistä velvoitteista saattaa seurata velvollisuus muuttaa rikoslainsäädäntöä, mutta ampuma- ja teräaseisiin liittyvää sellaista velvoitetta ei nyt ole. Jos kansallisten kriminalisointiperiaatteiden ja rikoslainsäädännön käytölle asetettavien yleisten edellytysten perusteella päädytään jonkin teon rangaistavaksi säätämiseen tai rikosta koskevan sääntelyn muuttamiseen, mallia voidaan ottaa muissa valtioissa, erityisesti Suomelle vertailuvaltioina keskeisiksi koetuissa valtioissa kuten Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa omaksutuista lainsäädäntöratkaisuista.

Kansainvälisten vertailujen hyödynnettävyyttä vaikeuttavat monet seikat. Jo tiettyä rikosta koskevat kriminalisointitarpeet ja -perusteet saattavat vaihdella merkittävästikin valtioiden välillä. Sääntelyn sisältöön voivat vaikuttaa kansalliset rikollisuustilanteet ja sääntelyn historiallinen tausta. Säännösten kirjoitustavat ja lainsäädäntötekniikat myös vaihtelevat. Lisäksi merkitystä saattaa olla rikosoikeudellisen järjestelmän rakenteella ja järjestelmää käytettäessä sovellettavilla periaatteilla. Merkityksellisiä voivat esimerkiksi olla tekoon liittyvien rangaistussäännösten kokonaisuudet ja mahdollisuudet soveltaa tekoon useita rangaistussäännöksiä samanaikaisesti sekä se, että voidaan rangaistussäännösten asemesta soveltaa osallisuutta koskevia tai vastaavia yleisesti rikoksiin sovellettavia säännöksiä.

Kansainvälisissä vertailuissa on vaikeata tehdä johtopäätöksiä myös vertailuvaltioiden rangaistussäännöksissä olevista rangaistusasteikoista. Rangaistusasteikot ovat kansalliseen rangaistusjärjestelmään sidottuja (esimerkiksi minkälaisia rangaistusasteikkoja valtiossa vakiintuneesti käytetään) ja siinä järjestelmässä muiden rikosten rangaistusasteikkoihin suhteutettuja. Suomessa on pyrittävä käyttämään rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja rangaistusasteikkoja. Rangaistusasteikko ei myöskään kerro siitä, minkälaisia rangaistuksia sen puitteissa käytännössä määrätään. Rangaistus-taso määräytyy kansallisten rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten ja oikeuskäytännössä muodostuneiden rangaistustasojen mukaan. Ankaristakin käytettävissä olevista rangaistusasteikoista huolimatta saatetaan käytännössä soveltaa pikemminkin rikokseen soveltuvia lievempiä asteikkoja.

8 Aserikoksia koskevien rangaistussäännösten tarkastelu jatkotoimista päättämistä varten

8.1 Aserikosten tunnusmerkistöt

8.1.1 Ampuma-aserikos

Ampuma-aserikoksia koskevat rikoslain 41 luvun säännökset ovat kiinteässä yhteydessä aselain sääntelyyn, joka muodostaa rangaistaviksi säädettyjen tekojen perustan. Teräaseita sekä muita vaarallisia tai toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä tai aineita koskevat mainitun luvun säännökset puolestaan perustuvat järjestyslain säännöksiin.

Vaikka rikoslain 41 luvun säännöksiä ei ole tarkasteltu kokonaisvaltaisesti pitkään aikaan, perustekomuotoista ampuma-aserikosta koskevia säännöksiä on muutettu ampuma-aselain säännöksiä muuttaessa. Varsinkin rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa on keskeisiä ampuma-aserikoksen tekotapoja, kuten esimerkiksi ampuma-aselain vastainen kaupan pitäminen, hankkiminen, hallussa pitäminen ja luovuttaminen. Aihetta ei ole ilman tarkempaa ampuma-aselain tarkastelua olettaa, että perustekomuotoisen ampuma-aserikoksen tekotavat olisivat vajavaisesti säännellyt. Mahdollisesta rangaistussäännösten kokonaistarkastelusta huolimatta yksittäisiä rikoslain 41 luvun 1 §:n muutoksia joudutaan tekemään jatkossakin ampuma-aselain säännöksiä muuttaessa joko kansallisen harkinnan tai kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanon yhteydessä.

Ampuma-aserikosta koskevan rikoslain 41 luvun 1 §:n kytkeä ampuma-aselain säännöksiin on tehnyt pykälästä raskastekoisien ja paikoitellen vaikeasti luettavan. Tähän liittyy kysymys siitä, onko pykälä kaikilta osin riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen laillisuusperiaatteen näkökulmasta ja pitäisikö säännöksiä muokata sääntelyn selkeyttämiseksi. Sääntelyssä on blankorangaistussääntelyn piirteitä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään asettanut edellytyksiä sellaisen lainsäädäntötekniikan käytölle (esimerkiksi äskettäin lähestymiskiellon tehostamista koskevaan hallituksen esitykseen HE 143/2022 vp liittyvä PeVL 63/2022 vp, kappale 22 ja siinä viitatuut aikaisemmat lausunnot ja mietinnöt). Perustuslakivaliokunnan korostamiin seikkoihin kuuluu mm. se, että kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi säädetystä teosta. Tuossa yhteydessä perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että ehdotetussa rangaistussäännöksessä ei nimenomaisesti viitata lain eli tuossa tapauksessa lähestymiskiellosta annetun lain säännöksiin, joista teosta rangaistavuus saa asiallisen sisältönsä (em. lausunto, kappale 23).

Rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 momentissa on vaihtelua sen suhteen, miten momentissa rangaistavaksi säädetyn menettelyn suhde ampuma-aselain sääntelyyn kuvataan. Välillä mainitaan ampuma-aselain merkityksellinen säännös, välillä ei. Samanlaiset sääntelyn selkeyttä koskevat näkökohdat liittyvät osittain myös pykälän 2 momenttiin, jossa rangaistavan käyttäytymisen osalta viitataan tiettyjen kansainvälisten instrumenttien tiettyihin artikloihin. Molemmissa momenteissa on lyhyt luonnehdinta

rangaistavaksi säädetyistä teoista. Vaikka on katsottavissa, että rikoslain 1 ja 2 momentti ainakin pääosin täyttävät perustuslakivaliokunnan asettamien edellytysten vähimmäisvaatimukset, aserikosten rangaistussäännösten kokonaistarkastelussa saattaa olla aihetta myös selvittää tarvetta ja mahdollisuuksia selkeyttää ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöjä.

Rikoslain 41 luvun 1 §:n osalta on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että pykälä sisältää merkitykseltään ja moitittavuudeltaan varsin erilaisia tekoja aina ampuma-aseiden luvattomasta hallussapidosta ja käsittelystä erilaisten hallinnollisten velvollisuuksien rikkomiseen.

8.1.2 Törkeä ampuma-aserikos ja vakavat ampuma-aserikoksiin liittyvät teot

Jo nykyinen rikoslain sääntely mahdollistaa monin paikoin sen huomioon ottamisen, että ampuma-aserikos liittyy järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Ensinnäkin rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momentissa on tekotapoja, jotka voivat olla merkityksellisiä järjestäytyneen rikollisryhmän ja myös sen määritelmän piiriin kuulumattoman rikollisjengin kannalta. Ampuma-aserikoksen voi tehdä törkeäksi esimerkiksi se, että ampuma-aserikoksessa rikoksen kohteena on erityisen vaarallinen ampuma-ase tai suuri määrä ampuma-aseita taikka rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Rikoksen arvioiminen törkeäksi edellyttää tosin sitä, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Pykälässä mainitun kvalifiointiperusteiden olemassaolo on kuitenkin vahva lähtökohta sille, että teko lopulta myös arvioidaan törkeäksi.

Järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyy myös sellaisen ryhmän toimintaan osallistumista koskeva rikoslain 17 luvun 1 a §, jonka 1 momentin 2 kohdassa muun ohessa säädetään rangaistavaksi järjestäytyneen rikollisryhmän varustaminen aseilla tai sen yrittäminen. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen rangaistavuutta rajaa se, että mainitun momentin mukaan edellytetään myös sitä, että ryhmän tavoitteena oleva vakava rikos tai sen rangaistava yritys tehdään ryhmän toiminnassa.

Aserikosten kohdalla sovellettavaksi voi tulla rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin koventamisperuste koskien rikoksen tekemistä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Koventamisperuste voi vaikuttaa esimerkiksi niin, että jo perusmuotoisesta ampuma-aserikoksesta tuomitaan vankeusrangaistukseen ja myös ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Sellaiseen lopputulokseen voi ilman kyseisen koventamisperusteiden soveltamista johtaa myös rikoslain 6 luvun 4 §:n mukainen rangaistuksen mittaamisen yleisperiaate, jota noudatetaan myös rangaistuslain valinnassa ja jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Järjestäytyneen rikollisryhmän ja rikollisjengien toimintaan soveltuvina voivat merkityksellisiä olla muutkin rikoslain säännökset, vaikka niiden soveltamisala on tekijäpiirin suhteen yleinen. Tämä koskee esimerkiksi rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä ja 31 luvun 2 a §:ssä rangaistaviksi säädetyt törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua ja törkeän ryöstön valmistelua sekä aseiden hallussapitoon liittyviä rikoksen yrityksiä.

Todetusta huolimatta lainsäädännössä saattaa olla muutostarpeita sen suhteen, miten vakavat ampuma-aseisiin liittyvät teot on otettava huomioon rikoslainsäädännössä. Törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöön on viimeisten 25 vuoden aikana tehty vain yksi tehokkaita ilma-aseita koskeva

muutos, rikoslain 41 luvun 2 §:n 1 momentin kattavuutta ja sisältöä ei ole arvioitu ampuma-aserikollisuutta ja rikollisuustilannetta koskevien kehityssuuntausten valossa. Rikoslain 41 luvun 2 §:n kvalifiointiperusteissa ei tällä hetkellä nimenomaisesti oteta huomioon esimerkiksi ampuma-aseiden hallussapito- ja luovutustilanteiden mahdollista liityntää järjestäytyneisiin rikollisryhmiin. Arvioitavaksi saattaa olla aihetta ottaa myös se, onko vakavan ampuma-aserikollisuuden ja sen sääntelyn kannalta erillistä merkitystä sillä, että teko tapahtuu sellaisen yhdessä toimivien henkilöiden ryhmän toiminnassa, joka ei vielä täytä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmä asettaa selkeät rajat sille, mitä nykyisin on pidettävä rikosoikeudellisen sääntelyn kannalta merkityksellisenä ryhmänä.

Järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyy myös kysymys törkeätä ampuma-aserikosta koskevan rikoslain 41 luvun 2 §:n ja järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohdan suhteesta. Ensiksi mainittuun pykälään mahdollisesti tehtävät järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat muutokset voivat heijastua osallistumissäännöksen muutostarpeina. Toisaalta rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohdan osalta saattaa olla itsenäisiä muutostarpeitakin, jotka voivat liittyä siinä pykälässä asetettuihin rangaistavuuden rajauksiin (esimerkiksi edellytetään useiden aseiden antamista rikollisryhmälle ja myös rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemistä ryhmän toiminnassa). Saattaa jopa olla aiheellista tarkastella sitä, pitäisikö järjestäytyneeseen rikollisryhmään liittyvästä ampuma-aserikollisuudesta valmistella erilliset rikoslain säännökset, jolloin ei ehkä tarvitsisi tehdä sellaisiin ryhmiin liittyviä rikoslain 41 luvun 2 §:n muutoksia ja jolloin harkittavaksi tulisi myös se, onko tarpeen säilyttää aseisiin liittyvää sääntelyä rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa.

Samalla on syytä korostaa sitä, että mahdolliset vakavia ampuma-aserikoksia koskevat sääntelyn tarkastelutarpeet eivät koske ainoastaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä ja niitä muistuttavia, niiden määritelmän täyttämättömiä rikollisjengejä. Merkittävä vaara ja vakavat seuraukset voivat aiheutua myös yksittäisten henkilöiden toiminnasta. Heidän kannaltaan keskeinen vakavien tekojen rangaistavaksi säätämisen kattavuuden suhteen on törkeää ampuma-aserikosta koskeva rikoslain 41 luvun 2 § tai mahdollisessa kokonaistarkastelussa syntyvä vastaava vakavia ampuma-aserikoksia koskeva sääntely.

Huomioon on otettava rikosoikeudellisen lainsäädännön käytön reunaehdot, joihin kuuluvat jaksossa 7.1 käsitellyt rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet, joilla on merkitystä myös lainsäädäntömuutosten tarvetta ja perusteltavuutta arvioitaessa. Lainsäädännön muutostarpeet sekä rikosoikeuden käytön yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden vaatimusten toteutuminen tulee asianmukaisesti osoittaa tosiseikkoja koskevalla vakuuttavalla selvityksellä.

Lainsäädännön muutostarpeiden arvioinnissa ja mahdollisten muutosten valmistelussa on aihetta kiinnittää huomiota Suomelle merkityksellisten vertailuvaltioiden (erityisesti Ruotsi, Norja ja Saksa) lainsäädäntöihin, kuitenkin edellä jaksossa 7.3 todetut vertailutietojen hyödynnettävyyttä heikentävät näkökohdat huomioon ottaen. Vertailuvaltioiden vakavimpia aserikoksia koskeviin säännöksiin on joka tapauksessa sisällytetty tekoapoja, jotka voivat olla myös Suomen näkökulmasta merkityksellisiä.

8.1.3 Lievä ampuma-aserikos

Rikoslain 41 luvun 3 §:ssä säädetään rangaistavaksi lievä ampuma-aserikos tavalla, joka yleisesti ottaen noudattaa rikoslaissa kolmeen eri vakavuustasoon porrastettujen rikosten sääntelyä. Tiedossa tai havaittavissa ei ole säännökseen liittyviä muutostarpeita. Säännöksestä ei ole kuitenkaan suoraan luettavissa se merkittävä pykälän perusteluista ilmenevä seikka, että varsinaisen ampuma-aseen osalta kysymys on aina ampuma-aserikoksesta tai törkeästä ampuma-aserikoksesta.

8.1.4 Vaaralliset esineet sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet

Rikoslain 41 luvun 4–7 §:ssä säädetään rangaistaviksi muihinkin vaarallisiin tai toisen vahingoittamiseen soveltuviin esineisiin kuin teräaseisiin liittyvät teot, lisäksi rangaistavuuden piiriin kuuluvat tietyt toisen vahingoittamiseen soveltuvat aineet. Pykälien kattamien esineiden ja aineiden kirjo on suhteellisen laaja.

Rikoslain 41 luvun 4–7 §:ssä viitataan rangaistavan käyttäytymisen kuvauksen osalta järjestyslain 9–11 §:n vastaisiin tekoihin. Lisäksi luvun pykälät sisältävät lyhyen luonnehdinnan rangaistavaksi säädetystä teosta. Tilanne on lainsäädäntötekniikan suhteen suurin piirtein samanlainen kuin ampuma-aserikosta koskevan luvun 1 §:n kohdalla. Vähäisempien tekojen vuoksi sääntelyn sisällön hahmottaminen on kuitenkin helpompaa kuin ampuma-aserikosta koskevia sen pykälän säännöksiä tarkasteltaessa.

Kysymyksessä olevat rikoslain 41 luvun säännökset siirrettiin lukuun vuonna 2007 järjestyslaista, joka on tullut voimaan vuonna 2003. Säännöksiä ei ole sisällöllisesti muutettu tai laajemmin tarkasteltu yli 20 vuoteen. Näinkin pitkän ajan kulumisen tarkoittaa sitä, että kysymyksessä olevan sääntelyn kattavuutta ja sisältöä ei ole arvioitu näitä rikoksia ja rikollisuustilannetta koskevien kehityssuuntausten valossa.

Vaarallisia esineitä sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä ja aineita koskevien säännösten kohdalla nousee esiin sama kysymys kuin ampuma-aseiden osalta. Ampuma-aseiden lisäksi myös nämä esineet ja aineet voivat liittyä vahingollisuudeltaan ja vaarallisuudeltaan hyvinkin erilaisiin tilanteisiin. Vakavimmissa tapauksissa on kysymys tilanteista, joissa esinettä tai ainetta koskeva teko liittyy muuhun rikolliseen toimintaan. Rikoslain 41 luvun 4–7 § perustuvat täysin järjestyslain tietyissä pykälissä säädettyihin kieltoihin, eivätkä pykälät tee eroa esimerkiksi sen suhteen, missä tarkoituksessa teräsetta pidetään hallussa yleisellä paikalla tai minkälaista vaaraa aseiden hallussapito sellaisella paikalla saattaa edustaa.

Eriytynen mahdollisiin sääntelytarpeisiin liittyvä kysymys on se, olisiko sääntelyssä otettava erikseen huomioon teon liittyminen järjestäytyneen rikollisryhmän ja sen määritelmän täyttämättömän rikollisjengin toimintaan. Käytettävissä olevien tietojen perusteella teräaseiden käyttö ja käytön vaara saattavat pikemminkin liittyä sellaisiin yhdessä toimiviin henkilöryhmiin, jotka eivät vielä täytä järjestäytyneen rikollisryhmän kriteerejä mutta joiden toimintaan teräaseilla varustautumien tuo merkittävän vaaraelementin.

Myös rikoslain 41 luvun 4–7 §:ssä säänneltyihin rikoksiin liittyy rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin 2 kohta, jonka mukaan rangaistavaa on tietyn reunaehdoin se, että tekijä varustaa tai yrittää varustaa järjestäytynttä rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä. Kohdan perustelujen (HE 263/2014 vp, s. 33/II) mukaan muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla tarkoitetaan mitä tahansa esinettä tai ainetta, josta voi olla yleistä vaaraa. Perusteluissa todetaan myös se, että kohdassa ei erikseen mainita teräaseita. Esimerkiksi muutaman teräaseen luovuttamista ryhmälle ei normaalisti voida pitää kohdassa tarkoitettuna varustamisena. Jos teräaseet tai muut näihin vertautuvat esineet poikkeuksellisesti voivat aiheuttaa yleistä vaaraa, niitä voidaan tuossa lain esityökohdassa mainitun mukaan pitää vaarallisina esineinä.

Todetun mukaisesti rikoslain 41 luvun 4–7 §:n mahdollinen sääntelytarpeiden tarkastelu koskee josakin määrin samanlaisia kysymyksiä kuin ampuma-aserikoksia koskevien luvun säännösten tarkastelutarpeet.

Näihin rikoslain 41 luvun loppupään säännöksissä säänneltyihin rikoksiin liittyy vielä se, rajataanko tarkastelu vain joihinkin niissä säännöksissä tarkoitettuihin esineisiin tai aineisiin. Tällainen rajausta ei ole välttämättä vaikeuksitta tehtävissä, sama koskee sen perusteltavuutta. On kuitenkin huomattava, että rikoslain 41 luvun 4–7 §:n rangaistussäännökset koskevat teräaseiden lisäksi esimerkiksi nyrkkirautoja, sähkölamauttimia, ilma-aseita ja jousitoimisia aseita sekä yleisesti ottaen viiltämiseen ja pistämiseen soveltuvia esineitä ja lyömiseen soveltuvia esineitä. Tarkastelua ei ole kaikkien esineiden ja aineiden osalta tehtävä samalla intensiteetillä.

8.1.5 Ampumarata-rikos

Ampuma-ratarikosta koskevan rikoslain 41 luvun 7 a §:n osalta ei ole tiedossa sääntelyn sisällöllisiä muutostarpeita koskien ampuma-ratalain vastaisia ampumaradan perustamisen tai ylläpitämisen tilanteita. Sinällään nämäkin teot voidaan tehdä erilaisissa tarkoituksissa, myös esimerkiksi rajattuun asiakaskuntaan kohdistuvina ja rikolliseen toimintaan liittyvinä.

8.2 Rangaistuskäytäntö, rangaistuksen määrääminen ja rangaistusasteikot

Tilastotietojen mukaan rikoslain 41 luvun 1 §:n mukaisen perusmuotoisen ampuma-aserikoksen rangaistusasteikon puitteissa jo nyt tuomitaan vankeusrangaistuksia vakavimmiksi arvioituista teoista. Sinällään tilastotiedoista ei ole suoraan pääteltävissä, minkälaisista perusmuotoisista ampuma-aserikoksista tuomitaan vankeusrangaistuksia. Tilastokeskuksen tiedoista joka tapauksessa ilmenee, että niissä tapauksissa, joissa rikoslain 41 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentin mukainen perusmuotoinen ampuma-aserikos on ainoa rikos tai rikoskokonaisuuden vakavin rikos, päädytään ampuma-aserikoksen rangaistusasteikko huomioon ottaen merkittävässä määrässä asioita vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen ja myös ehdottomien vankeusrangaistusten tuomitsemiseen. Jaksossa 5.2 tiivistetyt hovioikeusratkaisut jossain määrin avaavat niitä seikkoja, jotka konkreettisissa tapauksissa vaikuttavat rangaistuslajin valintaan ja rangaistuksen mittaamiseen niin ampuma-aserikosten kuin törkeiden ampuma-aserikostenkin kohdalla.

Rangaistuksen määräämiseen rangaistusasteikon puitteissa vaikuttavat rikoslain 6 luvun säännökset. Rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisen yleisperiaatteen mukaan rangaistuksen määräämisessä otetaan huomioon myös teon vaarallisuus, esimerkiksi se vaarallisuus, jota ampuma-aseen hallussapito voi jossakin tilanteessa ilmentää. Tämä voi johtaa paitsi vankeusrangaistuksen määräämiseen, myös rikoslain 6 luvun säännökset kokonaisuudessaankin huomioon ottaen ehdottoman vankeusrangaistuksen määräämiseen hallussapitorikoksesta. Siihen suuntaan voivat vaikuttaa erityisesti luvun 5 §:n 1 momentin 2 ja 5 kohdan koventamisperusteet (rikoksen tekeminen järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa ja rikoksen uusiminen).

Rikoslain 41 luvun 2 §:n mukaista törkeää ampuma-aserikosta koskevasta Tilastokeskuksen rangaistustiedoista vuosilta 2017–2021 ilmenee, että niistä rikoksista niiden ollessa ainoa rikos tai rikoskokonaisuuden vakavin rikos tuolloin tuomittujen rangaistusten mittaaminen on noudattanut Suomessa yleisesti noudatettavaa rangaistuskäytäntöä, jonka mukaan rangaistus mitataan asteikon alaosasta ja useimmiten sen alimman neljänneksen tienoilta. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto on pisimmillään ollut hieman yli yksi vuosi (2019), ehdollisten vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto pisimmillään vajaan 9 kuukautta (2018). Törkeistä ampuma-aserikoksista tuomituista viiden tarkasteluvuoden vankeusrangaistuksista yhteensä yli puolet on ollut ehdollisia (77-68). Vain yli kahden vuodet vankeusrangaistukset tulee rikoslain 6 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan aina tuomita ehdottomina.

Rikoslain 41 luvun 5 §:n mukaisen vaarallisen esineen hallussapidosta on vuosina 2017–2021 tuomittu sen ollessa rikoskokonaisuuden ainoa tai vakavin rikos vuosittain noin 15–30 rangaistusta, joista merkittävä osa on ollut ehdottomia. Rangaistusasteikosta (sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta) johtuen vankeusrangaistukset ovat olleet lyhyitä. Pääosin tuomitut rangaistukset ovat olleet sakkorangaistuksia (vuosittainen vaihtelu 217–475).

Rangaistusasteikot ja niiden puitteissa tapahtuva rangaistuksen määrääminen ovat olennaisesti sidoksissa siihen, mitä on säädetty rangaistavaksi. Tämä koskee myös aserikoksia koskevia säännöksiä sellaisina kuin ne nyt ovat rikoslain 41 luvussa. Jos rangaistavaksi säädettävien aserikosten uudelleen arvioinnin perusteella tietyt esimerkiksi järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyvät tai muuten vaarallisina pidettävät teot katsotaan nykyisin arvioitua vakavimmiksi tai muuten tehdään sen tyyppisiä rikosten vakavuustasoon liittyviä tunnusmerkistömuutoksia, tämän täytyy vastaavasti heijastua rangaistustasoon vaikuttavina lainsäädännöllisinä muutoksina. Rangaistustasoon tehtäviä muutoksia harkittaessa mielessä on pidettävä se, että Suomessa omaksutun rangaistusten määräämiskäytännön perusteella rangaistusminimin korottamisella on rangaistusmaksimin korottamista suurempi merkitys tilanteissa, joissa lainsäädäntömuutoksilla pyritään ohjaamaan rangaistuskäytäntöä ankarampaan suuntaan.

Rangaistusasteikkoja muuttamalla ja siirtämällä tekoja ankarammin rangaistavien tekojen piiriin lainsäätäjät voi ohjata rangaistuskäytäntöä ankarampaan suuntaan, jos tiettyä tekoa koskeva käytäntö sitä koskevan kattavan tiedon perusteella katsotaan vinoutuneeksi tai jos esimerkiksi muuttuneiden tekotapojen vuoksi käsitys teon rangaistusarvosta ja siihen liittyen teon paheksuttavuudesta on muuttunut. Tällaisia muutoksia tehdään harvoin, yleensä laajempien uudistusten tai muiden tiettyä rikostyyppiä koskevien kokonaisarviointien yhteydessä niin, että vältetään pistemäisiä yhtä rikoksia koskevia muutoksia. Tällainen arviointitilanne on nyt näköpiirissä aserikosten kohdalla.

Rangaistusasteikkoihin liittyen mahdollisessa aserikosten kokonaistarkastelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota suhteellisuusperiaatteeseen, joka edellyttää sitä, että rangaistusasteikko on oikeassa suhteessa kyseisen rikoksen paheksuttavuuteen (rangaistusarvoon) sen vakavuudeltaan erilaiset tekotavat huomioon ottaen ja muiden vastaavien rikosten rangaistusasteikkoihin. Toisaalta rangaistusasteikon on oltava riittävä laaja, jotta se kattaa paheksuttavuudeltaan eriasteiset teot.

Suhteellisuusperiaatteeseen liittyen voidaan nostaa esimerkiksi aseiden hallussapitorikoksen luonne. Tällä hetkellä ampuma-aseeseen ja teräaseeseen liittyvä aseiden hallussapitorikoksen rangaistavuus ei edellytä sitä, että hallussapidosta esimerkiksi aiheutuu vaaraa jollekin. Pelkästä aseiden hallussapidosta ei ilmene valmius tai tarkoitus käyttää asetta vaarallisella tai vahingollisella tavalla. Jos esimerkiksi ampuma-aseiden hallussapito yleisellä paikalla siirrettäisiin tekotapana törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöön ilman teon rangaistavuutta määrittäviä lisäedellytyksiä, voitaisiin samalla kysyä, mitkä seikat tekisivät sellaisen pelkän hallussapitoon perustuvan rikoksen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi.

Eräänä esimerkkinä suhteellisuusperiaatteeseen liittyvistä kysymyksistä voi nostaa esiin kahden rikoksen tämänhetkiset rangaistusasteikot. Törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomitaan vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Jos luvattoman ampuma-aseiden pelkkä hallussapito yleisellä siirrettäisiin törkeän ampuma-aserikoksen kvalifiointiperusteisiin, teko tulisi lähtökohtaisesti kokonaisarvostelusta johtuvien rajoitusten ankarammin rangaistavaksi kuin esimerkiksi sellaisen aseiden hallussapito törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua (vankeutta vähintään 14 vuorokautta ja enintään neljä vuotta) varten. Rangaistusasteikkojen ankaruusvertailuja tehtäessä on huomattava se edellä jo todettu seikka, että Suomessa rangaistus mitataan asteikon alaosasta, minkä vuoksi rangaistusminimi on rangaistusmaksimia merkityksellisempi.

Riippumatta siitä, tehdäänkö muutoksia nykyisiin rangaistussäännöksiin vai säädetäänkö uusia, suhteellisuusperiaatteen noudattamisen lisäksi olennainen merkitys on rikoslain kokonaisuudistuksessa vakiintuneilla rangaistusasteikoilla. Esimerkiksi toisissa valtioissa omaksutut, joissakin yhteyksissä viitattavat rangaistusasteikot ja rangaistusminimit ovat sidoksissa kunkin valtion seuraamusjärjestelmään ja siinä omaksuttuihin rangaistusasteikkoihin. Kun myös rikosten tunnusmerkistöt vaihtelevat valtioittain, toisissa valtioissa omaksutut rangaistusasteikot ja -minimit eivät ole suoraan omaksuttavissa rikoslain säännöksiin.

On syytä huomata myös se, että ankarampaan rikoslainsäädäntöön johtavien muutosten merkitystä rikosten estämisessä ei ole aihetta erityisesti korostaa. Tämä koskee niin rangaistusten yleisiä rikoksia estäviä vaikutuksia kuin jo tuomittuun rikosentekijään kohdistuvia erityisiä uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia. Mitä tulee yleisestävyyteen, sillä on merkitystä vain tilanteissa, joissa tekijöiden voidaan olettaa tekoon ryhtymistä edeltävässä vaiheessa kiinnittävän huomiota rikoksesta seuraavaan rangaistukseen, erityisesti sen ankaruuteen, sikäli kuin heillä on edes tietoa tai käsitystä siitä. Rangaistusasteikosta ei voida suoraan ennakoita, minkälainen rangaistus konkreettisesti tapauksessa tuomitaan. Rikosten tekemistä edeltävässä mahdollisessa laskelmoinnissa suurempaa merkitystä saattaakin olla esimerkiksi rikosentekotilaisuuksilla ja erityisesti kiinnijäämisriskillä. Järjestäytyneissä rikollisryhmissä vakavien rikosten, jopa henkirikostenkin tekemistä ryhmän toimintaan liittyvänä saatetaan pitää pikemminkin ansiona, jolloin ankarilla rangaistusseuraamuksillakaan ei välttämättä ole merkitystä rikollisuutta ennalta estävänä tekijänä.

9 Johtopäätökset

Tämän muistion tarkoituksena on siihen johtaneen toimeksiannon mukaisesti tarkastella aserikoksia koskevien säännösten nykytilannetta ja erityisesti ampuma-aseiden hallussapidon kytkentää järjestäytyneeseen rikollisuuteen koskevia kysymyksiä ja tehdä tarkastelun perusteella johtopäätökset mahdollisten jatkotoimien pohjaksi. Kysymys ei ole vielä tässä vaiheessa ollut lainsäädäntöehdotusten valmistelemisesta, vaan pikemminkin sääntelyn kokonaistarkastelun tarpeen arvioinnista ja tarkastelua erityisesti edellyttävien asioiden esiin nostamisesta.

Muistio muodostaa tausta-aineiston mahdollisesti asetettavan työryhmän työtä varten. Työryhmävaiheessa tarvitaan kuitenkin vielä sellaista tarpeellista lisätietoa, joka ei ole ollut muistion kestoltaan lyhyessä laatimisvaiheessa vielä käytössä. Tämä koskee erityisesti aserikollisuuden tilannekuvaa ja kansainvälisen vertailun tietoja.

Aserikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat olleet merkittävältä osin nykyisessä muodossa pitkän aikaa eli noin 20 vuotta (vaaralliset esineet ja toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet) ja noin 25 vuotta (ampuma-aserikokset). Edellä jaksossa 8.1 on nostettu esiin useita tarkastelua erikseen edellyttäviä kysymyksiä, jotka erityisesti liittyvät järjestäytyneisiin rikollisryhmiin tai niitä muistuttaviin yhdessä toimiviin henkilöryhmiin. Jaksossa 8.2 todetun perusteella rangaistavan käyttäytymiseen alaan ja ilmenemismuotoihin tehtävillä muutoksilla on vaikutuksensa tekojen rangaistavuuteen ja rangaistusasteikoihin.

Lainsäädäntömuutosten perusteltavuutta (tarve ja sisältö) arvioitaessa huomioon otettavia ovat jaksossa 7.1 käsitellyt rikosoikeuden käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet. Niitä ovat esimerkiksi rikosoikeuden käyttö viimesijaisena keinona sekä rikosoikeudelliselta sääntelyltä edellytettävät painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimus, hyväksyttävän perusteen vaatimus ja oikeusjärjestelmän suojaamien oikeushyvien suojelun toteuttaminen. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti tunnusmerkistöjen on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Näiden edellytysten ja periaatteiden merkitys ei ole vielä ratkaiseva vaiheessa, jossa vasta pohditaan kokonaistarkastelun tarvetta.

Aserikosten rangaistussäännösten kokonaistarkasteluun ryhtymistä voidaan joka tapauksessa pitää perusteltuna useista syistä, jotka monin paikoin liittyvät myös rikosoikeuden käytön yleisiin edellytyksiin ja kriminalisointiperiaatteisiin. Vaikka esimerkiksi ampuma-aseilla voidaan vaikuttaa siihen, miten ampuma-aseita on saatavilla, sen lain keinoilla tai muillakaan keinoilla ei voida kattavasti estää aseiden päätymistä rikolliseen käyttöön. Rikosoikeudella on sen käytön viimesijaisuudesta huolimatta merkityksensä aserikollisuuden torjunnassa.

Mahdollinen painava yhteiskunnallinen tarve liittyy hengen ja terveyden suojaamiseen, jolla on samalla merkitystä sääntelyn hyväksyttävän perusteen olemassaolon ja oikeushyvien suojaamisen toteuttamisen kannalta. Erityisesti vakavia ampuma-aserikoksia koskevassa sääntelyssä on kattavasti ja selkeästi säädettävä niistä tekotavoista, joita erityisesti tekojen vahingollisuuteen tai vaarallisuuteen sekä tekijän syyllisyyteen liittyen on pidettävä perusmuotoista ampuma-aserikosta paheksuttavana. Sellaisia ovat erityisesti teot, joihin liittyy aseiden rikollisen käyttämisen vaara. Huomiota on kiinnitettävä tilanteisiin, joissa asetta käyttäen tehtävän rikoksen riski on korostunut.

Painava yhteiskunnallinen tarve liittyy myös siihen, miksi mahdollisiin rikoslainsäädännön muutosten valmisteluihin on aihetta ryhtyä juuri nyt. Aserikollisuustilanteesta ja sen kehittymisestä on jonkin verran poliisiviranomaisilta saatua tietoa. Lainsäädäntömuutosten tekeminen edellyttää kuitenkin sitä, että aserikollisuuden ilmiöistä on laajaa empiiristä tietoa. Tällaista tietoa ei tarvitse olla käytettävissä vielä lainsäädäntöä tarkastelevan ja mahdollisia muutoksia valmistelevan työryhmän asettamista harkittaessa, mutta työryhmän käytettävissä tulee olla riittävät tiedot rikollisuustilanteesta. Hyvin perusteltavissa oleva faktapohjaan perustuva varautuminen jonkinlaiseen mahdolliseen rikollisuustilanteen huononemiseen (esimerkiksi ampuma-aserikollisuuden lisääntyminen järjestäytyneen rikollisuuden piirissä) voi olla perusteltua painavan yhteiskunnallisen tarpeen näkökulmasta, kun varsinaisesti arvioidaan lainsäädäntömuutosten tekemisen tarvetta ja kun valmistellaan tarvittavia muutoksia. Järjestäytyneen rikollisuuden muodostamaan uhkaan on suhtauduttava vakavasti. Samalla on huolehdittava kuitenkin myös yksittäisiä ampuma-aserikoksiin syyllistyneitä henkilöitä koskevan sääntelyn ajanmukaisuudesta.

Kysymys ei ole pelkästään aseiden ja erityisesti ampuma-aseiden hankkimiseen, hallussapitoon tai luovuttamiseen liittyvistä teoista, vaan myös esimerkiksi laittomien aseiden valmistamisesta itse tai ammattimaisesti. On myös huomattava, että vaaralliset ja vahingolliset ampuma-aseiliitännäiset teot voivat koskea myös luvallisia aseita. Toistaiseksi käyty yhteiskunnallinen keskustelu on keskittynyt paljolti luvattomiin ampuma-aseisiin.

Toistaiseksi käytettävissä olleista vähäisistä kansanvälisen vertailun tiedoista ilmenee, että Ruotsissa ja Norjassa on ampuma-aserikoksia koskevia säännöksiä, jotka tunnusmerkistöitään ja rangaistusasteikoiltaan paikoitellen merkittävästikin poikkeavat rikoslain rangaistussäännöksistä. Muiden valtioiden aserikoksia koskevien säännösten poikkeaminen Suomen sääntelystä ei ole peruste rikoslain säännösten tarkastelun aloittamiselle ja mahdolliselle muuttamiselle tulevassa tarkastelussa. Vertailuvaltioiden sääntelyllä on kuitenkin merkitystä arvioitaessa sitä, mitä ja miten muotoiltuja lainsäädäntömuutoksia saattaa olla perusteltua tehdä. Tämä koskee esimerkiksi vaarallisten ja vahingollisten tekotapojen esiin nostamista ja muotoilua rangaistussäännöksissä.

Johtopäätöksenä todetusta on se, että on aiheellista suorittaa aserikoksia koskevien rikoslain 41 luvun säännösten kattava tarkastelu kuitenkin niin, että painotetaan aseiden mahdolliseen vahingollisen tai vaarallisen käyttöön liittyviä tilanteita sekä tilanteita, joissa on yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai muihin sen määritelmän täyttämättömiin rikollisryhmiin, ja samalla valmistella tarkastelun yhteydessä tarpeellisiksi katsottavat lainsäädäntömuutokset. Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta on oleellista, että aserikokset niin aserikosten ryhmän sisällä kuin myös verrattuina muihin tekotavoiltaan, vahingollisuudeltaan ja vaarallisuudeltaan saman tyyppisiin rikoksiin nähden ovat rangaistavuudeltaan oikeassa suhteessa.

Mahdollisista muutoksista ja ennen kaikkea niiden laajuudesta riippuu se, onko tuloksena kokonaan uusi rikoslain 41 luku vai ainoastaan tiettyjen säännösten päivittäminen. Tarvittaessa tarkastelun ja muutosten valmistelun kohteeksi tulisi voida ottaa myös rikoslain 41 luvun ulkopuolella olevia aseisiin liittyviä rikoslain säännöksiä.

Samalla olisi valmistettava mahdollisuuksien mukaan rikoslakiin ehdotettavista muutoksista aiheutuvat muut muutokset, jotka voivat esimerkiksi koskea rikosten estämisessä ja selvittämisessä sovellettavia poliisilain (872/2011) 5 luvun ja pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun säännöksiä.

Rangaistussäännösten tarkastelu ja perustelluiksi havaittavien lainsäädäntömuutosten valmistelu olisi aiheellista suorittaa riittävän laaja-alaisessa työryhmässä.